

Ostere
he

Julius Lange
- Eversfort -

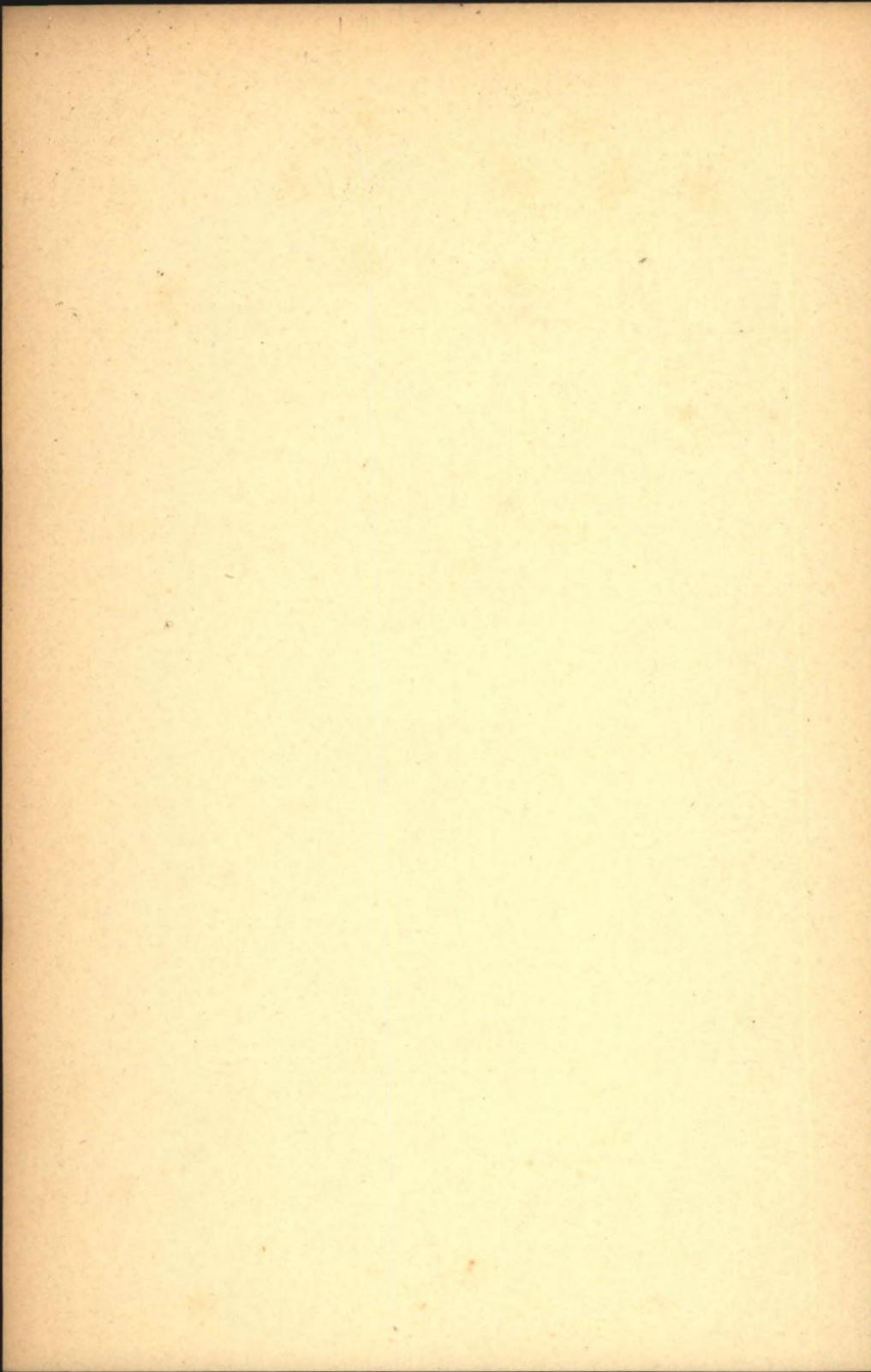

001003574 - 000

Indkøbt til 'Danmarks Breve' - ikke bevaret

BREVE FRA
JULIUS LANGE

— EFTERSLÆT —

BREVE FRA
JULIUS LANGE
— EFTERSLÆT —
UDGIVNE AF P. KØBKE

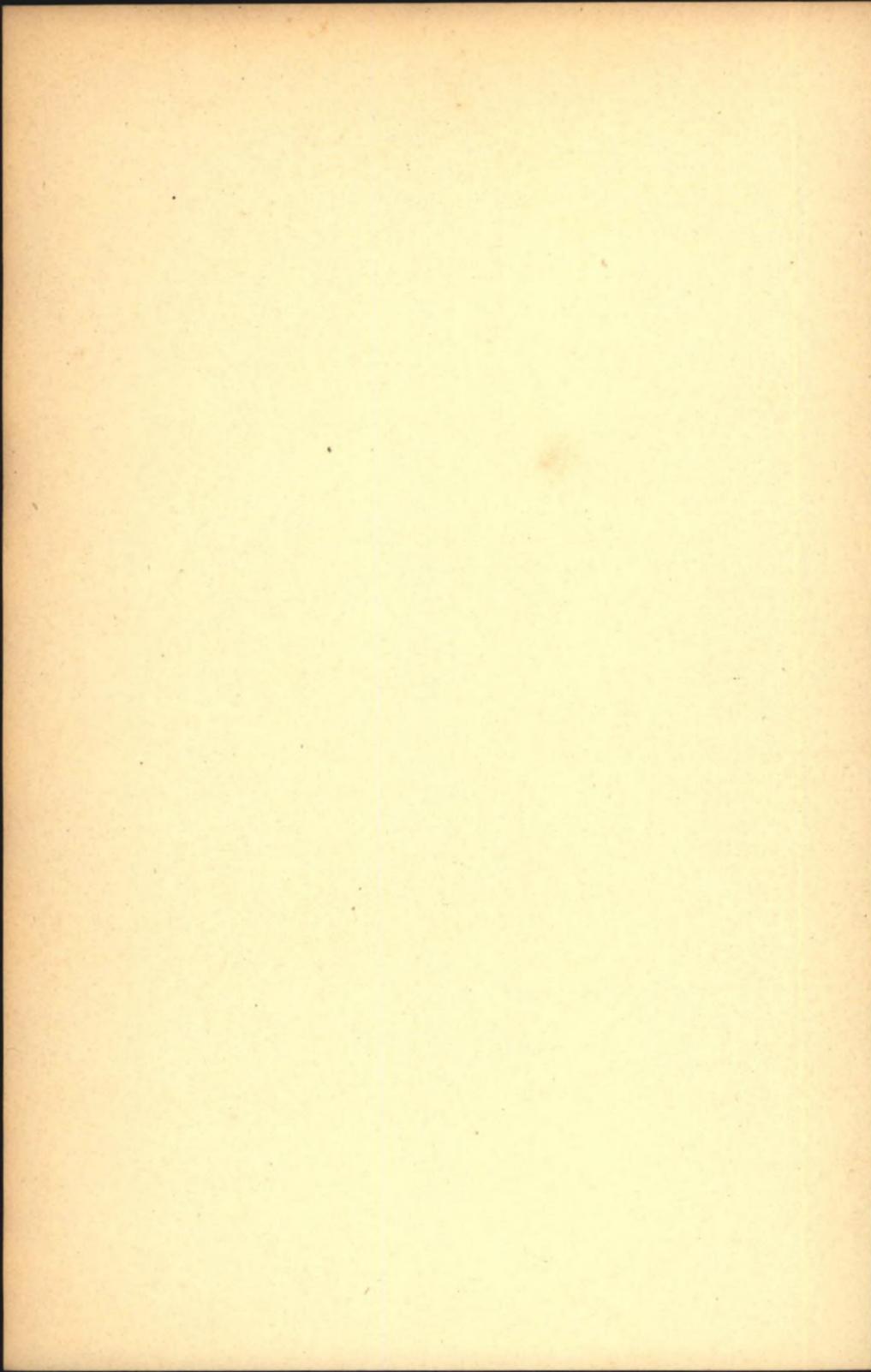

KØBENHAVN
DET NORDISKE FORLAG
ERNST BOJESSEN

1903

TRYKT I 1000
EKSEMPLARER
H. H. THIELES
BOGTRYKKERI

*Den venlige Modtagelse, som
mødte de ijjor udkomne Breve fra
Julius Lange, har fremkaldt dette
Supplement, — det sidste Ord, der
høres fra den afdøde Forfatter.*

BREVE TIL

- Chr. Richardt S. 1. 2. 9. 41. 45. 59. 60. 63.
Arkitekt, Prof. L. Fenger S. 4.
Langes Hustru S. 4. 5. 6. 27. 33.
C. Ploug S. 11. 15. 22. 23. 25. 40. 58. 58.
A. F. Krieger S. 13. 31. 50. 56.
Dr. phil. F. Knudtzon S. 20.
Forfatteren, Etatsraad P. Hansen S. 21.
Pastor, Dr. phil. J. Helms S. 25.
Assessor W. A. Maribo S. 26.
Professor H. Høffding S. 36. 42.
Maleren, Prof. A. Helsted S. 44.
Victor Rydberg S. 47.
Prof. Kr. Nyrop og Hustru S. 48. 49. 63. 64.
Professor O. Montelius S. 50.
Forfatteren Otto Benzon S. 51.
Maleren Viggo Johansen S. 51. 51. 57.
Langes Tvillingsønner S. 52. 53. 54. 56. 59. 61. 67. 68. 69.
Professor Otto Jespersen S. 65. 65.
Sceneinstruktør, Prof. W. Bloch S. 66.
Malerinden, Frk. L. Schjelderup S. 68.
Kultusministeriet (Brudstykke af en Erklæring) S. 70.
Docent, Kontorchef H. Gram S. 70. 71. 71.

RETTELSER OG ANMÆRKNINGER
til de tidligere udkomne »Breve fra Jul. Lange«.

S. 4. Det andet Brevs Overskrift: »Højnel«, l. »Højme«. — S. 10—11: Begge Breve ere fra Okt. 1866; S. 47—49: begge fra 1871, vistnok Slutn. af Juli (burde altsaa følge efter Brevet S. 50). S. 95, Lin. 18: »fanatisk«, l. »fonetisk«. S. 108: i Noten tilføjes: Hele Brevets følgende Udvikling er fri Fantasi over det lille Fakturnum, at der blev givet de nyvalgte Borgerrepræsentanter Ridetegn til Fælleden. S. 122, Lin. 11: »Hvad er vi Mennesker andet end Lysestøberskilte og Oste?« er et Citat. Oehlenschläger fortæller i sine Erindringer, at hans Lærer Dichmann spøgende brugte dette Udtryk, som han havde optaget efter en Frisør (»Lysestøberskilte« svaje frem og tilbage for Vinden, og »Oste« fortærtes af Orme, begge Dele ligesom Menneskene — i Livet og efter Døden). S. 182, Note 1—2: Rejsens egentlige Formaal var at købe et Maleri af Rafael, hvad der ikke lykkedes, hvorimod Sarkofagen blev købt. S. 240, Lin. 25: »und«, l. »med«. S. 322, Lin. 11: »Guisto«, l. »Giusto«.

TIL CHR. RICHARDT (i København).

Kære Richardt!

Odense, 1. Sept. 1864.

Da jeg af din Haand modtog Runebergs Tragedie¹, antog jeg det naturligvis for et Laan, og først da jeg kom ind i Vognen og fik Tid til at se paa Bogen, saa jeg, at du havde skrevet mit Navn paa den. Desuden bemærkede jeg, at du havde glemt dette Ark Papir indeni den. Du maa undskyldte, at jeg ikke sender dig det tilbage hvidt og rent og uskyldigt, som jeg fik det; men da det laa der som en i sin Tavshed talende Paaminder om at takke dig for din Gave, saa forekom det mig, at det selv kunde bringe min Tak til dig.

Bogen, som jeg ikke fik læst, før jeg kom tilbage til mit Kantonnement i Højme pr. Odense, vilde have gjort mig god Tjeneste blot i sin Egenskab af en trykt Bog, selv om den ikke var en god Bog. Men selv i Højme pr. Odense er en god Bog bedre end en daarlig Bog. Mig synes, at den paa en Maade hensætter én i en nu hos os forsvunden Periode af Litteraturen, i de Tider, da Poesien var sig selv nok, da man ikke forlangte andet af et poetisk Værk, end at det skulde være Poesi, og ikke stillede den Fordring til det, at det paa nogen Maade skulde gribne ind i Tiden og dens Strømninger, hverken de dybtgaaende eller de overfladiske. Hos os vilde en saa alvorlig Mand som Runeberg ikke have Ro til at gøre Studier efter Sofokles; dertil hører der i vores Tider, der ere saa bevægede og stormfulde, næsten en overvunden Nations Ro. Gud fri os fra den!

Jeg forstaar ikke dine Blyantstreger rigtig. Det er altid morsomt at finde smaa Blyantstreger i en Bog, især naar de hidrøre fra en god Læser. Der staar Streger ved de skønneste lyriske Steder, men ogsaa ved

¹ Kungarne på Salamis.

nogle, som forekomme mig at være spidse, rhetoriske og moderne; enten har du ment de sidste som Dadel, eller du har læst Bogen med andre Øjne end jeg, hvad jeg unægtelig fra dit Standpunkt maa finde tilgiveligt. Det skønneste i Bogen forekommer mig at være Tekmessas Fortælling om sin og Eurysakes's Skæbne og den Maade, hvorpaa Eurysakes, da han vaagner op efter Skibbrudet, lader denne Fortælling klinge igen i sine Ord; desuden Scenen, hvor den gamle Fisker, der er en herlig Figur, graver Vaabnene ned, og den, hvor Tekmessa hører sin »ledsvens«¹ Fortælling om Kampen. Alt dette er stort og skønt og simpelt, kort sagt græsk (uden at være Efterligning). Men den gamle Tyran og især hans abstrakte Legitimist af en Søn more mig rigtignok mindre. En Figur som Leontes, der har forelsket sig i en aldeles abstrakt Kategori »det rätta«, synes mig baade i og for sig unaturlig og desuden dramatisk uheldig; han skulde ud af en Tragedie og anvises Plads i Landstinget imellem Andræ og Krieger. »Kungarne på Salamis« er dog vist alligevel den mest græske af de modern-græske Tragedier. Goethes »Iphigenia« og Schillers »Braut von Messina« ere maaske finere og dybere, men den sidste i alt Fald ogsaa langt mere kunstig og spidsfindig; »Baldr hin Gode« er vel den genialeste af dem alle, men har da kun det ydre Snit efter Grækerne; »Langbarderne«, som jeg ogsaa af en Hændelse traf i Højme, kunde vist være bleven en udmærket Tragedie i ægte græsk Stil, men synes mig rigtignok altfor meget at bære Spor af at være skrevet i en Fart imellem Middagsmad og Aftensmad. Kleists »Penthesilea« kender jeg desværre ikke. Hils din Kæreste, dine Svigerforældre og den hele Famille. Jeg har faaet Kvarter hos et Firma i gammelt Jern. Det er et slemt Hul.

Din

Julius Lange.

TIL SAMME.

Kære Richardt!

Kbhvn., 22. Jan. 1865.

En ubehagelig og skummel Sag, jeg har at foredrage dig! Du maa ikke lade mig høre ilde for den, hvis jeg

¹ Tekmessa er blind.

ikke skulde have Held med mig; det er da ikke mere end et Spørgsmaal.

Der existerer her i Byen en Forening af yngre Mennesker, som plejer at holde Møde paa Borchs Kollegium hveranden Tirsdag Aften Kl. $8\frac{1}{2}$. Nogle af de mere fremtrædende Medlemmer ere: Cagus Branth, Chr. Frederiksen, Octavius Hansen, A. C. Larsen, G. Brandes, J. Nørregaard, Brødrene Zeuthen (en Theolog og en Mathematiker), Emil Elberling osv. osv. Et lille Foredrag holdes, eller et Thema bringes paa Bane, og der diskuteses og diskurres derom bagefter. Vi have nu tænkt paa at formere os eller rettere at søge Styrke indadtil ved at faa lidt mere vægtige Personligheder med op at køre og have godt Haab om flere, deriblandt ganske skaldede Folk som Gabriel Sibbern; og jeg tror, at jeg kunde indlægge mig stor Fortjeneste ved lig en Kaperkusk at presse dig til at køre med. Om du end ikke synes saa godt om de Navne, jeg hidtil har nævnet dig, saa husk paa: Hvor Godtfolk er, kommer Godtfolk til!

Foreningen bindes ikke af nogensomhelst Love eller Former andre end dem, som gælder i almindeligt sel-skabeligt Samkvem. Den kan blive til, hvad det skal være og hvad man kan bruge den til. Dens stadige Ønske er at blive brugt. Den har endnu, trods Elberlings Be-stræbelser, ingen udpræget revolutionære Tilbøjeligheder, som »at rydde Kongen af Vejen m. m.¹ Der er i det Aar, hvori den har været i Virksomhed, hørt en Mængde Vrøvl, men i mine Tanker ogsaa enkelte gode Ting. Du maa erindre, at den Ulejlighed, som vilde kræves af dig, at gaa op paa Borchs Kollegium 1 eller 2 Aftener om Maaneden, ikke staar i noget Forhold til din Værdi for Foreningen. Hvis du engang vil skænke os en æsthetisk eller theologisk eller politisk Bemærkning, som du har tilovers, saa ere vi glade og taknemlige. Hvis du er hjemme Tirsdag Formiddag til Besøgstid (Kl. 2—3), saa vilde jeg gerne have mundtligt Svar af dig. Da du ikke er nogen synderlig vredagtig Mand, saa haaber jeg i alt Fald ikke, at du smider mig ned ad Trappen for Spørgs-maalets Skyld.

Din

Julius Lange.

¹ Titlen paa Etatsraad Liebenbergs bekendte Piece.

TIL ARKITEKT L. FENGER.

[Kbhvn., 15. Marts 1866.]

Med megen Tilfredsstillelse erfarer jeg i Aften af de offentlige Blade, at det kgl. Akademi for de skønne Kunster har paaskønnet dine Fortjenester af Arkitekturen i Almindelighed og Landarsenaler i Særdeleshed ved at tilkende dig sammes store Guldmedaille!

Unge Mand! Bliv ved, som du har begyndt; da vil Kritiken faa Glæde af dig og derved kunne trøste sit Faderhjerte for al den Sorg og Græmmelse, som andre vanartede Kunstnersjæle forvolde den. Stræb kækt videre paa Kunstens Bane! Betragt den ikke forfængeligt som en Keglebane; thi da vil den blive dig en Glidebane! Forlang ikke af den, at den skal være dig en Rutschbane til Ære og Berømmelse; vær glad, om den kan være dig en Jernbane til varig Fortjeneste! Bring dig kækt op til de skinnende Højder, hvorfra Viktorienudslynger sine Kranse og Kritiken ved hendes Side med Sagas Griffel og uforgængelige Bogstaver optegner de sande Kunstneres Navne i Dagbladene! Vær ikke overmodig i Lykken, men tænk stadig med Ærbødighed paa dine foresatte, Akademiet og Kritiken!

Idibus Martii MDCCCLXVI.

Med venlig Storsnudethed

Din

Julius Lange.

Hr. Arkitekt L. P. Fenger, St. Gmd.

TIL HUSTRUEN (under hans Examensdage i Forlovelses-tiden).

Min Elskede!

[Kbhvn., Okt. 1866.]

Jeg er, hvad man kalder midt i det. Du kan tro, at det er en ringe Fornøjelse at sidde om Morgenens fra Kl. 9 til 1 og være lukket inde med en Opgave, udklækket af en Professorhjerne. Vil du høre de to, som jeg har faaet og skrevet: 1) »I hvilket Forhold bør den kunsthistoriske Fremstilling optage videnskabelige og kunstne-

riske Elementer?« Den har Rasmus Nielsen lavet; jeg synes, den kan kaldes en dansk Stil; og 2) »At anstille en Sammenligning mellem Bygningskunsten i Athen i det 5. Aarh. og Bygningskunsten i Rom paa Augusts Tid«; det er i Grunden en græsselig Barnemads-Opgave. Us-sing har lavet den — eller muligvis Høyen i et lidet inspireret Øjeblik. Jeg gad nok vidst, hvad de kloge Herrer mene om det, jeg har lavet sammen. — Paa Mandag skal jeg have en Opgave, som jeg antager er af Høyens Fabrik, og jeg tror, jeg kan regne mig til, at den bliver om Malerkunsten paa et eller andet Sted til en eller anden Tid. Bare det ikke bliver noget i Middel-alderen! Louise, jeg tilstaar dig, at i Middelalderen er jeg meget svag. Det hele er noget ækelt Sejgpineri, som jeg vilde ønske, var forbi med det samme; men ve mig, det skal være hele Maaneden ud; det var da ikke for det gode, om jeg blev færdig før.

Din

Julius.

TIL HUSTRUEN (i Zürich, under deres Rejse som nygifte).

Min elskede Hustru!

[Basel, Slutn. af Juni 1867.]

Jeg har nu faaet set adskilligt til Basel; Byen er ikke saa stor, at man jo nok kan overkomme den. Kathedralen er meget smuk og interessant; den morer mig meget mere end den i Mainz, der ogsaa var saa slemt oversmurt af moderne tyske Malere. Bagved Kirken er der en aaben Plads med Lindestræer; den vender ud til Rhinen, som bruser og skummer afsted en 20—30 ALEN dybt nede; hinsides Floden atter en Del af Byen og fjernt borte Bjerge og Skove. Bagsiden af Kirken, der er meget gammel og bygget af røde Sandsten, er alvorlig og mærkværdig — saa hele denne Plads er meget smuk. Naar man saa gaar gennem en lang Spidsbue, kommer man ind i nogle gamle, gothiske Kloster-gange med Grav-mæler i og en snæver lille grøntbevoxet Gaard imellem — ogsaa meget smukt. Kirken saa ogsaa godt ud fra den anden Rhinbred, hvor man kan sidde i en højt-liggende Have og sé ned ad de høje, maleriske Flod-

bredder. Der sad jeg idag efter Middag og drak Kaffe og læste Aviser til Akkompagnement af Lynild og Torden, som dog holdt sig i en passende Afstand. Jeg har gjort den mærkelige Opdagelse, at de fleste Folk i Basel hedde Merian — flere Kunstnere, Læger, Millionærer, man træffer Navnet allevegne. De, der ikke hedde Merian, hedde for det meste Burckhardt eller andet deslige. Jeg har paa Galleriet truffet nogle Ting af en gammel Kunstnerinde fra for 200 Aar siden, Maria Sibylla Merian, hvoraf ses, at denne Dame har været stor — virkelig stor — i at male Græshopper med Vandfarve. Jeg har set Værker af en anden berømt Schweizer-Kunstner, Gotfried Mind, kaldet »Katzen-Rafael«, fordi han var en sand Rafael i at tegne Katte. Jeg kendte nok hans Ry i Forvejen; men nu, da jeg har set Tegninger af ham, maa jeg indrømme, at han ærlig har fortjent sin Berømmelse. Forresten var jeg ved mit Besøg paa Museet saa fornuf-
tig at begrænse mig til Holbein, som jeg ogsaa fik set godt og fuldstændigt; her er 31 Malerier og 86 Tegninger af ham. Hvis du forfærdes over Massen, maa du ikke maale det med Rubens i Antwerpen, de fleste Ting ere smaa, men ganske udmærkede Ting findes der. Der er f. Ex. Portrætter af en gammel Borgmester Jacob Meyer og Hustru. Først et fra deres og Holbeins unge Dage, hvor Manden er en rigtig kvabset og saftig Borgmester med dobbelt Hage, kloge, livlige brune Øjne og stort, stærkt, brunt krøllet Haar, forresten en smuk Mand; og Konen stærk, sund, smuk og blomstrende. Saa er der Tegninger af de samme Folk fra deres gamle Dage, til et Billedet, som forestiller dem og deres store og smaa Børn knælende for Madonna. Der er Manden blevet .... [Slutningen mangler].

TIL SAMME (i Zürich).

Min Elskede!

Paris, [Juli 1867].

Jeg skulde og vilde egentlig have skrevet til dig igaar. Men jeg lod mig friste til at gøre det endnu galere med mit aandelige Svireliv her i Paris og at gaa i Théâtre français, hvor de, som en Avis meldte mig, gav to af

Molières bedste Stykker; hvert 5 Akter, paa én Aften, det kan man da kalde at faa noget for Pengene. Det var »Tartuffe« og »Les femmes savantes«. Jeg maatte tilbringe hele Dagen : den Tid af Dagen, som jeg ikke tilbragte i Louvre, med at læse Stykkerne igennem for at følge des bedre med. Jeg fik kun Tartuffe læst, og den kendte jeg endda i Forvejen. Les femmes savantes fik jeg ikke Tid til at læse. Men da jeg havde set Tartuffe og moret mig fortræffeligt, var mit Øre allerede saa meget vænnet til at høre det franske, at jeg fulgte ikke ilde med les femmes og morede mig endnu bedre over den. Det er rigtignok meget længe siden, at jeg har set saa fortræffeligt Komediespil. Jeg troede, at de her spillede med en vis Stivhed, Fornemhed; men ingenlunde — det var umaadelig ligefrem og umaadelig morsomt. Og det mærkelige er, at de spillede allesammen godt, og at der endda var en helt forskellig Besætning til de to Stykker. Hjemme hos os vilde saadanne to Stykker naturligvis være besat med de selv samme Skuespillere. Det var som to udmærkede Stykker hjemme, spillede af lutter Rosenkilder, Wieher, Phistere og Fru Heiberger osv., og det er ikke ilde at se paa. Forresten overraskede det verdensberømte Theater mig ved at være temmelig lille; det er mindre end vort, slet ikke prættig udstyret; især vare Dekorationerne paa Scenen gamle og forslidte. Derimod vafe Kostumerne meget pragtfulde og morsomme. En af de foregaende Aftener var jeg ogsaa paa et mindre Theater, »Odéon«, og saa et morsomt Stykke, som jeg tror, jeg har set engang for flere Aar siden paa Kasino. — Men jeg kommer nok til at moderere mig lidt med Hensyn til Theatre; thi det er egentlig for dyrt.

[Fortsættelsej Lørdag Morgen.]

Iforgaars Aftes var jeg igen i Théâtre français og saa det berømmelige Stykke Hernani under hele Husets stormende Jubel. Skuespillerne blev fremkaldte efter hver Akt, og det var snurrigt nok at se de to elskende, just som de havde taget en evig Afsked med hinanden, komme frem sammen; eller Kejser Karl d. 5te bukkende for Publikum et Øjeblik efter, at de to Konger have indfundet sig hos ham og proklameret ham som romersk Kejser.

Samme Kejser blev forresten i mine Tanker spillet ganske fortræffelig af Bressant, der ogsaa er en af deres første Skuespillere. Der er kun 4 egentlige Roller i Stykket; de bleve naturligvis alle spillede af berømte Skuespillere. Men jeg har aldrig set noget saa besynderligt og i ret egentlig Forstand afskyeligt som dette, trods Skuespillernes glimrende Talent og Stykkets lyriske og theatraleske Pragt. Det var 5 meget lange Akter igennem en saadan ild- og lavasprudende Vulkan af den horribleste Lidenskab; vi stakkels flegmatiske Danske have ingen Forestilling om noget sligt. Elskeren, Hernani, en som smagfuld spansk Røver forklædt Hertug, der i sin Sjæl aldeles ikke bestaar af andet end det mest hvidglødende, destillerede Had plus den mest rødgødende, sublimerede Elskov. Elskoven var dér saa sørgelig uægte uden at have mindste faste Bestanddele i sig af den Slags, som ellers hører til for at danne en Mand; det var mig til Slutningen en saa modbydelig Figur, at jeg havde stor Lyst til at spytte ham i Ansigtet. Han havde ikke mere Holdning og Ro end et Strømpeskraft — for at bruge Plougs Udtryk —, han var aldeles opløst i Lidenskab og rasede og flammede og spyede med en saa mærkværdig Dygtighed, at man vanskelig kunde sidde rolig paa sin Stol. Elskerinden — Mlle Favart — var rigtignok vel gammel; men der var egentlig noget meget mere karakterfuldt og bestemt ved hende end ved hendes rasende Elsker. Endelig var der en gammel Hertug, som til Slutningen kommer og tuder i et Horn og præsenterer Elskeren og Elskerinden Gift i en lille Flakon; de drikke den med Appetit og omkomme under skrækkelige Krampe-symptomer, hvorpaa den gamle Skælm meget passende afliver sig selv med en Dolk. Det var ærgerligt, at det er det samme Theater, hvor de spille Molière saa fint og morsomt og yndigt. Da jeg gik derfra, fremstillede sig for min Erindring Billedet af Michael Wiehe, som kunde staa ganske stille . . . [Slutningen mangler].

TIL CHR. RICHARDT (paa Højskolen i Tune).

Kæreste Richardt!

Kbhvn., 30. Dec. 1868.

. . . . Saa har jeg din skønne lille Bog¹ at takke for. Det glædede mig meget, at den kom, og det glædede mig ikke mindre, at du sendte mig den, skønt jeg denne Gang ikke i mindste Maade havde gjort mig fortjent til den; den forrige Samlings Fødsel havde jeg dog assisteret ved, skønt jeg rigtignok aldrig har kunnet opdage, hvad jeg egentlig gjorde ved den Lejlighed. Gudskelov, at vi endnu hist og her have en Digter, som kan vække positiv Glæde ved, hvad han skriver, som giver noget, og som ikke gør fortrinsvis Krav paa Respekt, Overbærenhed, Undskyldning paa Grund af fordums Fortjenester; thi det forekommer mig, naar en Bog kommer ud af en af vores Digttere i de senere Aar, for det meste at være saaledes, at man eftertrykkelig maa huske paa, at Manden, der har skrevet den, er en udmærket Mand, for ikke meget hurtig at have nok af den. Jeg ved ikke, hvor meget der har været trykt før; men som Bogen foreligger, synes mig dog ikke, at »Tornerose« saaledes uden videre tager Luven fra det andet. Blandt de første Digte har jeg især glædet mig over »Den gamle Skovvej«, »Dragonhesten«, »Normannen«, »Smålandspigen« og især »Helene« (navnlig Slutningen, der skal læses med lidt Eftertanke, men ogsaa, saaledes læst, er udmærket skøn); af de sidste holder jeg ganske besynderlig af »Koncertindledningen«, især den Solo, hvormed den begynder, der forekommer mig at være et af de skønneste Vers, jeg har læst; men ogsaa Sangene fra »Nordisk Højtid« (alle tre), »Kirsten Pil« osv. Men »Tornerose« er vel nok det paa en Gang betydeligste og bedste. Jeg synes overhovedet, at det tilhører en Art Digtninge, som maa ligge særlig for dig, hvad enten de nu blevne stemte i en religiøs-romantisk Tonart som her, eller i en humoristisk-romantisk, eller — du maa ikke tage mig det ilde op — i begge disse Tonarter paa én Gang; thi det synes mig ikke, at det religiøse behøver at udelukke det humoristiske, og ikke engang, at det havde behøvet at udelukke et vist humoristisk Element i »Tornerose«. Der

¹ »Texter og Toner«.

er Steder, hvor det synes mig at ville have gjort ganske godt, skønt det naturligvis altid skulde være holdt underordnet. — Der var ogsaa noget, som jeg havde Lyst til at bekæmpe dig lidt for; jeg kan allerede gøre det ved til en vis Grad at slutte mig til, hvad Brandes skrev i »Dagbladet« om det — i ædleste Forstand — tendentiøse ved nogle af dine Digte (f. Ex. »Lærken« og »Sædemanden«). Jeg tilstaaar, at jeg er Naturalist: for mig er Antiken skønnere end Gothiken, for mig er en Rosenkrans i Ordets egentlige Betydning, ÷: en Krans af rigtige, naturlige, røde Roser, skønnere end en Rosenkrans i symbolsk-katholsk Betydning. Alligevel mangler jeg ikke ganske Gehør for Skønheden af det mystisk-symbolske, — f. Ex. »Korsets Vej« fra den første Samling, et Digt, som jeg altid mindes med særlig Kærlighed, ogsaa fordi min Moder elskede det saa højt. Men i dine Digte fra i Aar, i alt Fald de to nævnte, synes du mig at begynde med at slaa en ren Naturtone an, (som især i »Lærken« er saare skøn); men naar du saa fortsætter og ender i en anden — en ethisk-religiøs — Tone, saa fordærver for mig det ene det andet. Den ubeskrivelig vederkvægende Magt, som Naturen, den friske, naturlige Natur har i sig selv, ophæves for mig, naar der bliver den underlagt Betydning. Det synes mig, at man tager Kuløren fra Naturen, naar man symboliserer den. Der forekommer mig at være to berettigede Standpunkter, enten at dyrke den naturlige Rosenkrans — eller den symbolske Rosenkrans; men det synes mig ikke berettiget at behandle en Krans af naturlige Roser og Knopper, som man behandler Kransen af Træperler; fordi det naturlige i sig selv har en æsthetisk Værdi, som det skærer en i Hjertet at se bortkastet. — Naa, men her er naturligvis en Forskel imellem to Standpunkter, to Tendenser, og derfor maa du heller ikke forstaa ovenstaaende som et Forsøg i Kritik, men snarere som en personlig Uenighed, der dog ikke i mine Tanker behøver at føre til Slagsmaal, Fjendskab el. desl.

Kommer du aldrig herind til Byen? Jo, det gør du vel nok; men faar du aldrig en Times Tid tilovers til et lille Besøg hos os? Det kan ikke siges at ligge af Vejen, eftersom vi bo lige umiddelbart ved Frederiksberg-Stationen. Det var rædsomt morsomt at se dig — og

Marie, hvis hun nogensinde kommer til Byen, — engang hos os. Men enten du nu kommer eller ikke, saa kommer jeg engang ud til dig, og det varer ikke længe.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹,

Hr. Redaktør C. Ploug!

*Kbhvn., Lordag Aften
4. Apr. 1869.*

Da jeg, som bor saa langt ude af Byen, ikke kan vente i de første Dage at kunne træffe Dem paa »Fædrelandets« Kontor, og da De formodentlig ønsker Svar snarest muligt, saa vil jeg skrive Svaret. Jeg er Dem taknemlig for Deres Tilbud, men jeg kan ikke modtage det. Jeg har i denne Vinter faaet en foreløbig Ansættelse ved Kunstakademiet som Docent i Kunsthistorie for Eleverne, og jeg har godt Haab om, at denne Ansættelse kan blive definitiv, noget, som De ved, vil være af stor Vigtighed for mig. Det er meget muligt, at D'Hrr. ved Akademiet vilde være frisindede nok til ikke at fornægte min Ret til at optræde som Anmelder samtidig med, at jeg er Docent; men det modsatte er ogsaa muligt. De vil maaske overhovedet bebrejde mig, at jeg tager slige Hensyn, at jeg lader mig min Frihed til at tage offentlig til Orde fratauge. Men dertil svarer jeg, at jeg for det første ikke har saa forskräckelig megen Lyst til Anmeldelser, og for det andet, at en Kritik hverken vilde vinde i indre Værd, i den Frihed for Hensyn, som den skal have, og heller ikke i ydre Kredit ved at være skrevet af en embedssøgende. Qvae quum ita sint, tager jeg stærkt i Betænkning at udsætte min Stilling ved Akademiet for nogen Risiko ved at optræde som Anmelder. Som Sagerne nu staa, vilde det oven i Købet være mig en Umulighed at paataage mig et saadant Arbejde; jeg har i dette Øjeblik begge Hænder fulde.

Jeg er egentlig glad ved med det samme at have faaet en Lejlighed til at gøre Dem en ærlig Meddelelse,

¹ der havde anmeldet Lange om atter at anmeldte Foraarsudstillingen i »Fædrelandet«.

som jeg skyldte Dem. Ved min Tilbagekomst fra Udlændet i November Maaneds Begyndelse var jeg i Øjeblikket fuldstændig brødløs — eller rettere arbejdsløs. Jeg saa mig om efter Arbejde og deriblandt ogsaa journalistisk. Det laa i mange Henseender naturligt for mig at henvende mig til Dem, hvem jeg ikke alene skylder de Følelser, som vi alle skylder Dem, men ogsaa personlig Taknemlighed og Hengivenhed, fordi De i forrige Tider drog mig til Dem og behandlede mig fortræffeligt. Naar jeg alligevel ikke gjorde det, saa kom det til Dels af nogle personlige Grunde, som gjorde, at jeg i Øjeblikket kun med Ulyst kunde have sluttet mig til »Fædrelandet« — jeg kan gerne gøre Dem Regnskab for dem, hvis De netop skulde ønske det, — dels af, at jeg ikke sympathiserede med hele den æsthetiske Retning, som paa den Tid forfægtedes af »Fædrelandet«, navnlig i Polemik med »Dagbladet«. Jeg var saaledes et let Bytte for Paavirkning af Brandes og Molbech og henvendte mig til Bille, som modtog mig med megen Velvillie, og til hvis Blad jeg nu leverer Anmeldelser af Bøger om Kunst, Billedværker o. desl. — alt i alt en ren Bagatel. Baade Bille og jeg havde i Begyndelsen tænkt os mere Virksomhed til »Dagbladet« fra min Side; men strax efter fik jeg Tilbud om større, sammenhængende Arbejder, som jeg maatte lægge meget mere Vægt paa og langt maatte foretrække for det i hvert Fald ikke betydelige journalistiske Arbejde, der kunde falde af til mig. Billes Opfordring om at levere den aarlige Udstillingsanmeldelse til »Dagbladet« har jeg afvist af de samme Grunde, som jeg ovenfor har anført til Dem.

»Saa mange varer Ordene« — som De maaske for lang Tid siden er bleven ked af. De vil muligvis finde, at der er altfor mange Ord om den Ting, at jeg ikke har henvendt mig til Dem, da det jo ikke er givet, at De har havt Brug for mig før nu. Men jeg har egentlig blot skrevet dette for mit eget Hjertes Beroligelse, og jeg haaber ikke, at De deri vil finde noget, som strider imod, hvad jeg virkelig er Dem skyldig. Det skulde i alt Fald gøre mig meget ondt.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL A. F. KRIEGER¹.*Hr. Etatsraad A. F. Krieger!**Kbhvn., 9. Maj 1870.*

Jeg tillader mig at tilskrive Dem et Par Ord, da jeg nødig vil, at De ved vort Brudstykke af en Samtale igaar Morges skal have faaet en fejlagtig Forestilling om mine Hensigter, og da jeg desuden gerne vilde knytte et Par Bemærkninger til det, som De udtalte.

Min Tanke har virkelig aldrig været den at trøste Verden over Tabet af Høyen ved at sætte mig selv i hans Sted. Men jeg tror ikke, at man ved jævne og fordringsløse Forelæsninger, som holdt sig til Sagen uden affekterte Forsøg paa at tale med Høyens Røst, udsætter sig synderlig for nogen Sammenligning. Høyen har engang ytret for mig, at han ønskede, at jeg maatte træde i hans Sted ved Akademiet og Universitetet, og jeg hører nu, at han ogsaa har ytret det for andre. Jeg ved meget vel, at dermed er min Adkomst ikke givet, og overhovedet har denne Tanke ikke ligget mig saa nær, allermindst de første Dage efter Høyens Død. Jeg er af to Mænd, som ikke staa ganske udenfor Sagen og af hvilke den ene er en vel anset Professor ved det filosofiske Fakultet, bleven opfordret til at sætte Sagen i Bevægelse og at gøre det strax, fordi de netop vilde vide, at Øjeblikket nu var gunstigt. Jeg selv skulde slet ikke være bedrøvet over at vente; jeg føler særdeles vel, hvor meget jeg vilde lade tilbage at ønske som Universitetslærer. Men jeg tror, at det, selv uden Hensyn til mig selv, vilde være mig en Sorg, om Faget ikke blev repræsenteret af en Fagmand, og jeg indrømmer, at jeg for mit eget Vedkommende haaber engang at kunne komme til at gøre nogen Gavn ved Universitetet.

Sagen har en lille Historie ved Universitetet, som De, Hr. Etatsraad, vil tillade mig at minde Dem om, da den særlig har vedkommet mig, og De mulig har glemt den. Der eksisterede en Form for Magisterkonferenser i Æsthetik, ved hvilke man kunde opgive Kunsthistorie som Specialfag. To af mine Studiefæller have underkastet sig denne Magisterkonferens uden at være saa heldige at bestaa den. I Begyndelsen af 1865 indgav

¹ der synes at have udtalt sig imod Besættelsen af den kunsthistoriske Docentplads efter Høyens Død.

jeg en Ansøgning til Fakultetet om at maatte indstille mig til en Magisterkonferens i Kunsthistorie. Sagen kom under Overvejelse i Fakultetet; den blev vedtaget, og der blev truffet en ny Bestemmelse om saadanne Magisterkonferenser, hvilken Bestemmelse blev redigeret af Høyen, Ussing og R. Nielsen. Kunsthistorien blev saaledes stillet som selvstændigt Fag uden at underordnes Æsthetiken. Fakultetets daværende Decanus, Schiern, som forøvrigt selv var imod Sagen, viste mig de forskellige Vota af Fakultetets Medlemmer, og jeg saa der, at Sagens Modstandere havde sluttet sig til Madvigs Votum, som havde denne Form: »Kunsthistorien hører ikke til de normerede Fag«. Naar denne Opfattelse, som jo efter de dengang bestaaende Bestemmelser var utvivlsomt rigtig, dengang blev overstemt af Fakultetet, saa synes det altsaa, at Fakultetet har gjort sit til at faa Kunsthistorien anerkendt, om ikke som normeret Fag (hvad der vel laa udenfor Fakultetets Raadighed), saa dog som et Fag, der skulde normeres eller i alt Fald anerkendes som hørende med til Universitetets Undervisning, da jo Fakultetet vel ellers ikke engang havde havt Ret til at tilstede og afholde en Magisterkonferens i Faget.

Hvor megen Betydning nu en saadan Fakultetsbestemmelse har, det maa De, Hr. Etatsraad, bedst vide; jeg kan ikke dømme derom, jeg ved kun, at jeg nu i Kraft af den er cand. mag.

Tillad mig endnu, uden at jeg er spurgt, at udtale min Frygt for en Ordning, ifølge hvilken Æsthetik og Kunsthistorie skulde forenes paa én Haand. Jeg tror, at naar der kræves en Docent med Studier paa første Haand i det, som han docerer, en Docent, som forstaar mere end at filosofere over Indholdet af Haandbøger, saa vil en saadan Mand være saare vanskelig at finde. Det vil være vanskeligt at finde en Mand, som forener de tilbørlige Kundskaber i begge Fag, og det vil være endnu vanskeligere at finde en Mand, som forener en mere stringent Dannelsel i begge Fag. Naar jeg tillader mig at dømme herom, saa ved jeg vel, at jeg selv er Part i Sagen; men jeg tror ogsaa virkelig, at jeg taler i Sagens Interesse.

Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.*Hr. Redaktør!**[Kbhvn., Okt. 1870].*

Tillad mig at udtale min Glæde over »Fædrelandets« Understøttelse af det i Borgerrepræsentationen fremsatte Forslag: at hædre Thorvaldsens Hundredaars-Fødselsdag ved at gøre Skridt til Understøttelse og Fremme for Kunsten. Men tillad mig tillige et Par Modbemærkninger imod et enkelt Punkt i »Fædrelandets« Udtalelse. De vil indrømme mig som Indsender, at jeg baade har Interesse for denne Sag, og at jeg ikke har nogen personlig Interesse i den. De udtaler Deres Billigelse af Etatsraad Meldahls ene Forslag, at Kommunen skulde gøre Bestillinger paa plastiske Arbejder til Raadhuset; men De misbilliger hans andet Forslag: at oprette et Legat for unge trængende Kunstnere (Billedhuggere). Jeg overser ikke Betydningen af Deres Modgrunde mod denne Tanke. Man hjælper i Almindelighed bedre, hvad der bør hjælpes, ved at stille bestemte Opgaver, kræve bestemte Arbejder og lønne dem i Forhold til deres Værdi og Betydning, end ved rent personlige Understøttelser, for hvilke der intet direkte Vederlag kræves i Arbejde. Man kan ingen bedre Skæbne ønske Kunsten, end at den maa blive taget ret i Brug i det offentlige Liv. Men offentlige Arbejder skulle nu i ethvert Fald ikke overdrages til unge Kunstnere. Jeg mener med dette Udtryk dem, der endnu ere paa det søgerende, famlende Udviklingstrin, som enhver Kunstner i sin Ungdom maa gennemgaa; vil man hjælpe paa dem, saa maa Hjælpen altid faa en personlig Betydning, eftersom man ikke kan kræve modne Frugter af det ikke udvoxede Træ. Det er ganske vist en Sandhed — om end en stræng Sandhed, som De selv næppe har udtalt uden Overvindelse —, at Talentet udvikles og styrkes paa en gavnlig Maade i Kampen mod vanskelige materielle Forhold. Kunstnerne ere Mennesker og maa ikke skaanes for nogen Kamp, som udyikler Karakteren og Evnerne. Men her er dog aabenbart Tale om et Mere

¹ Brevet er optaget i »Fædrelandet« d. 22. Okt. — I Borgerrepræsentationen havde Hellmann stillet Forslag om at højtideligholde Hundredaardsdagen efter Thorvaldsens Fødsel, hvortil Etatsraad Meldahl under Forhandlingen havde knyttet de i Brevet nævnte Biforslag.

eller Mindre. Kan der af Menneskehedens aabenbare Historie fremdrages mangt et berømt Exempel paa Kunstneraander, som ere styrkede i Kampen, saa kan der maaske af dens mere skjulte Historie fremdrages mangt et sørgeligt Exempel paa, at en ægte Kunstneraand er bukket under i Kampen. Jeg glemmer ikke, at De selv ikke har utalt Dem i Almindelighed imod personlig Understøttelse til de unge Kunstnere. De vil kun ikke have, at det offentlige skal befatte sig dermed; De vil have den lagt over paa Privatlivet. Men heri tror jeg, at De har Uret. Den private Understøttelse er og maa være lunefuld og tilfældig; og langt mere, hvor det gælder om Hjælp for Kunstens Skyld, end hvor det blot gælder den almene Menneskekærlighed. Der gives ganske vist Exempler paa, at Privatmænd have understøttet Kunstnere paa en saadan Maade, at de have Krav endog paa sene Slægters Tak og Kærlighed; men jeg kender ogsaa Exempler paa, at unge »Genier« paa 15 Aar ere opklækiske med Understøttelse og Beundring, saa at Hovedet er blevet halvt forstyrret paa dem, og enhver Udsigt til en gavnlig Kamp er blevne dem afskaaret, paa samme Tid, som andre unge Mennesker, der gav langt større Garanti for at blive til noget godt, have ført hin Kamp mod Nød og Savn maaske noget ud over det gavnliges Grænser. En ung Kunstner, som er sig sin ærlige Stræben bevidst, vil vel næppe betænke sig paa at modtage en Hjælp, som han trænger til, naar den bydes ham; men det er ikke saa sikkert, at det er de bedste af de unge, som, naar Hjælpen ikke kommer af sig selv, føle mest Lyst til at »antichambrene« hos de rige for en Understøttelses Skyld, der maaske bliver dem nægtet eller maaske gives dem, som den vilde gives til enhver velklædt Tigger, uden nogen Sans eller Agtelse for deres Stræben i Kunsten. Der findes ædelmodige og fintfølende Privatmænd; der findes dygtige og trængende unge Kunstnere; men hvo borger for, at de ville finde hinanden i den rette Stund? I denne Henseende byder dog et Legat, hvortil der offentlig kan konkurreres til bestemte Tider, langt større Garanti for at afhjælpe Savnet paa en retfærdig og hensigtsmaessig Maade. Og naar man betænker, hvor overordentlig rigelig Universitetet er aflagt med Legater og anden Slags Hjælp for trængende

studerende i Sammenligning med Kunstakademiet, saa forstaar man vanskelig, hvorfor der forud skal protesteres imod Oprettelsen af et Legat for unge Billedhuggere. En anden Sag var det, hvis Kunsten og dens Dyrkelse fandt en virksom og indsigtfuld Beskyttelse i en almindelig Tone, en fremherskende Anskuelse om dens Værd og Betydning blandt de rigere i vort Samfund herhjemme; — tør man paastaa dette, uden at det kunde se ud, som om man vilde smigre sine Landsmaend?

Der er et Hensyn endnu, som netop taler for en offentlig Understøttelse til de unge Kunstneres Bedste, og hvis Gyldighed jeg vilde give meget til, at De vilde indromme mig, da det hos mig støtter sig til en stærk Overbevisning, som hverken er fra igaar eller fra iforgaard. Det er ikke egentlig Kunstproduktionen, som skal understøttes. Jeg kalder det nemlig ikke »Understøttelse« at købe eller bestille Kunstmalerier; thi man faar jo Vederlag, som man forhaabentlig har Fornøjelse af for dets egen Skyld og ikke alene, fordi man skaffer de stakkels Kunstnere noget at leve af. Rent galt vilde det være, hvis man for at hjælpe paa de unge Kunstnere vilde drive dem frem til at producere. Men saaledes som vi for Øjeblikket sidde i det, trænges der overmaade meget til en Understøttelse af Studiet, jeg mener naturligvis det rent kunstneriske Studium. Her er det, Skoen trykker. Jeg ved, at det kan falde haardt nok for de unge Kunstnere at faa deres færdige Arbejder afsatte til nogenlunde rimelige Priser, selv om de virkelig ere udførte med Flid og Talent og vilde være smukke og ædle Prydelser for et Hjem. En Opgørelse af Status i denne Henseende vilde vise kummerlige og for mange maaske overraskende Resultater. Der findes unge Mænd, som ere ude over Læreaarene og hvis Talent almindelig anerkendes, og som dog slæbe sig med Nød og næppe gennem Livet. Dette er haardt nok; men det er aabenbart, at man ikke fra det offentliges Side kan gøre Forsøg paa at hjælpe paa alle uheldige, selv uforskyldt uheldige Forhold. Det tør vel antages, at Tallet af de unge Mennesker, som give sig ud paa Kunstnerbanen for at blive selvstændige Kunstnere, er for stort i Forhold til Landets Størrelse, og at de derfor staa hverandre i Vejen. Vi have vistnok ikke egentlig saa mange kunst-

neriske Kræfter; men saa længe som en kunstnerisk Dekoration ikke nyder mere Ære og Anseelse i vort Samfundsliv, end Tilfældet er, nødes alle vore Kunstnere, de mindste saavel som de største, til at arbejde som Fri-mestre efter deres eget Initiativ; og dette gaar ofte galt, medens de, naar de toges i fornuftig Brug, tids kunde præstere noget meget godt og faa god Løn for Arbejdet. Men naar der efter vore Forhold er saa ringe Løn for det færdige Arbejde, hvorledes tror man da, at det gaar med det kunstneriske Studium, som enhver maa paatage sig for egen Regning, og for hvilket der ikke kan ventes for fire Skilling direkte Løn? Tror man ikke, at unge Kunstnere snart vænne sig af med den formastelige Tanke at ofre lang Tid, et Aar, to Aar, tre Aar paa ret at fordybe sig i en Opgave, paa at studere Naturen, den menneskelige Figur eller hvad enhvers Hu og Talent nu ellers kan tilskynde ham til, paa at øve sig, tumle med Opgaverne, slette ud og slaa i Stykker, hvad de have gjort, begyndende forfra igen, anden Gang, tredje Gang — syvende Gang? — Ih, Gud bevares! Man skal jo være færdig til Markedstiden for at faa noget afsat, om end ikke til de ganske faa Privatmænd, som baade have Evne og Villie til at købe, saa dog til Lotterierne, Kunstforeningen eller Tombolaen. Vore unge Kunstnere ere altfor produktive, de udføre altfor mange Kunstmærker. Jeg ved meget vel, at de dygtige og alvorlige iblandt dem studere, saa meget de kunne, og jeg tvivler ikke paa, at nogle faa af dem ville komme til at gøre sig hæderlig gældende i Livet og i en fremrykket Alder endog ernalere Kone og Børn. Men jeg skulde tage meget fejl, om ikke de fleste af dem, naar de ere komne ud over de første Ungdomsaar, engang imellem ville opsende ef lønligt Suk: Ak, havde vi dog dengang faaet et Par Aars Pusterum til at gaa ret til Bunds i Sagen, til at studere, som vi gerne havde villet det! — Men, vil De maa-ske sige, de fleste af vore Kunstnere faa dog Lejlighed til engang i Livet at gøre en Rejse paa Kunstens Vegne. Det er sandt; men Rejselivet giver i og for sig kun et uhyre Materiale til Studium, og det er i mange Hense-ender — især i vore hastige Tider — allermindst egnet til at fremkalde en rolig Fordybelse. Det medfører en overvældende Mængde nye og frugtbare Indtryk; men

for at disse virkelig skulle komme den enkelte Kunstner til Nytte, skulle de med Ro bearbejdes i hans Sjæl. De fleste Kunstnere maa for at betale Rejsens Omkostninger bruge altfor meget af Reisetiden til at producere; og hvor tidt er det ikke hændt, at en Kunstner nødes til at forlade Udlændet netop i det Øjeblik, da han ret skulde begynde at have Gavn af Opholdet! Thorvaldsen var en sjælden Kunstner; men det var ogsaa en sjælden Lykke, at Thomas Hope skulde komme ind ad hans Dør med Lommen fuld af Guld netop i det Øjeblik, da han skulde forlade den Jordbund, hvor hans Kunst bedst kunde trives. Læg Mærke til — i Forbigaaende sagt —, at Thorvaldsen, der nu staar for os som en sjælden produktiv Kunstner, i hele sin Ungdomstid i Henseende til Kvantum producerede temmelig lidt, og at hans frugtbare Tid først ret begyndte, da han var 30 Aar et Stykke forbi.

Hvis De, Hr. Redaktør! skulde være enig med mig i det her fremsatte, hvis Sandhed jeg har havt god Lejlighed til at erfare, saa vil De vistnok ogsaa indrømme, at et Legat for unge Billedhuggere, hvortil der til bestemte Tider skulde konkurreres med Studier, og som enten bortgaves af Akademiet eller af et strængt sagkyndigt Udvalg, dog vilde kunne stifte virkelig Gavn, idet det ved at sætte Præmie paa Studiet tillige vilde give Pusterrum for det. Min Mening er naturligvis ikke, at man forud skulde afvise saadanne Arbejder fra Prisæskningen, som kunde gøre Fordring paa at kaldes virkelige Kunstværker, og som præsterede mere end Studiet; men jeg tror, at man ikke skulde forlange mere, og at man ved Bedømmelsen skulde væsentlig se hen til, hvor godt og hvor meget der var studeret. Man skulde ikke gaa ud paa direkte at fremkalde udmærkede Kunstværker; det vil være langt bedre Politik og i Længden have langt større Resultater at bidrage til at opdyrke Kunstens Jordbund end at pine den ud ved evig at ville plukke Blomster og Frugter af den. En Mark maa engang imellem have Lov til at ligge brak. Den egentlige kunstneriske Opfindelsesevne, den skabende Kraft, trives ingenlunde bedst ved bestandig at skulle anstrænge sig for at finde paa noget nyt; det nye kommer langt snarere af sig selv i en stille Time, naar Sjælen har lidt Ro. Hvis

vi længe skulle leve fra Haanden i Munden som nu; hvis vi ikke faa et større Fond af Studium ind i vor Kunst, end vi nu have; hvis Fordringerne ikke paa alle Kanter stemmes betydelig højere op, end man nu tør gøre af Hensyn til de materielle Forhold, hvorunder der arbejdes, saa er det meget tvivlsomt, om den næste Menneskealder vil faa en Kunst, som for Alvor kan udrette noget, og som er Agtelse værd. Samfundet og Samtiden er ansvarlig for Brugen af de kunstneriske Evner, som findes iblandt den. Vi hylde alle Demokratiet; men vil Demokratiet have, at man skal takke det for dets Gerninger, saa lægge det sig lidt efter aristokratiske Følelser i Højmodighed mod Ungdommen og Respekt for det aandelige. Det er uforsigtigt at kaste Kunsten ud paa dens egen Haand i et Samfund, som dog ikke saa ganske kan skønne om dens Anliggender og ikke er saa fuldkomment i Kærlighed til den, og sige: »Skaf dig selv Plads!« En fortræffelig Sætning i sin Almindelighed, og som især klinger godt paa Amerikansk! Men det korrekte Svar paa den er følgende: »Nu vel, saa vil jeg se at skaffe mig Plads!« Det gælder altsaa først og fremmest at faa noget at leve af; om det opnaas ved Humbug eller ved ægte Kunst, det maa blive, som det kan falde sig. Hvordan skal det saa gaa med dette egentlige, som man kalder Kunsten, der af Naturen er noget fint og aandigt, og som vi ville have fuldt tonende og helt lykket, som den menneskelige Natur har Trang til at frembringe det og at se det? Det skal ikke opklækkes i Drivhuse; men det skal heller ikke mangle Værn og Læ; det kræver Dyrkelse for sin egen Skyld. Andet tror jeg ikke, at Historien og Erfaringen lærer.

Deres meget ærbødige

J. L.

TIL CAND. F. KNUDTZON¹.

Kære Ven!

Kbhvn., [Slutn. af 1870].

Det er ikke smukt af dig at berøve mig min Sindsro saa nær henad Juletid ved at skabe mig Pligtkollisioner af den vanskeligste Art og ved at udsætte mig for at

¹ nu Dr. phil.

synes uhøflig mod Damer, som ønske at høre mine Forelæsninger. Døm selv ganske upartisk om min Situation; kom mig til Hjælp, for at jeg ikke skal synes en Bøffel, hvad jeg ikke er! Da jeg skulde begynde min første Forelæsning¹, mødte der Damer, jeg ved ikke hvor mange; den røde Betjent kom op til mig med Forespørgsel fra dem, om de kunde være med; jeg var glad over at kunne undgaa personlig at give Møde og paalagde ham, at han paa en smuk Maade skulde sige dem, at jeg ved disse Forelæsninger ikke turde indbyde Damer til Tilhørere. Om jeg deri gjorde vel eller ikke, er det nu for silde at tale om: factum est. Indrøm mig nu, da du har en lys Forstand og ikke personlig er Part i Sagen, at jeg dog ikke godt nu — midt i Saison — kan begynde at vise mig anderledes mod Damer, som jeg kender personlig, eller endog mod Damer af Fru Thoresens Navn, end jeg viste mig i Begyndelsen mod dem, som jeg slet ikke ved, hvem er. Det vilde dog være en ligefrem Uhøflighed mod de ukendte, en Slags Erklæring om, at jeg gjorde Forskel paa den Tilhørerkreds, som jeg søgte til mine Forelæsninger, en Erklæring om, at mine Grunde til i Begyndelsen ikke at modtage Damer vare saa løse, at de efter 6 Ugers Forløb havde mistet deres Betydning for mig selv. Men det forskrækkelige er, at man først rigtig føler, hvad man har gjort, naar man ser, hvem det er, paa hvis Besøg man giver Afkald; og jeg beder dig at udtale for din Søster og Fru Thoresen min oprigtig mente Beklagelse over, at jeg maa optræde i en gammel-romersk Helterustning, som hverken passer mig eller passer til Sagen, uagtet jeg læser over Antiken.

Med ærbødige Hilsener til din Familie

din

Jul. Lange.

TIL FORFATTEREN P. HANSEN².

Hr. cand. phil. P. Hansen!

Kbhvn., 23. Juni 1871.

Jeg søger Dem i Formiddags i Deres Bolig for at anmode Dem om at opfylde Deres Løfte: at give mig

¹ paa Charlottenborg, om græsk Plastik. ² nu Etatsraad, Censor ved Nationaltheatret; han havde gjort Bekendtskab med den i Brevet omtalte tyske Videnskabsmand under Festlighederne ved Suezkanalens Indvielse.

en Anbefalingsskrivelse med til Prof. Friederichs i Berlin. Det er ikke min Mening at bede Dem om at sende ham mig paa Halsen som en, der kræver mer end rent fagmæssig Forekommenhed af ham. Selv om jeg kunde faa Anbefaling til hans mere personlige Vellywillie, vilde jeg frygte lidt for at modtage den, da jeg i hvert Fald paa min tyske Rejse faar særdeles meget at bestille og ingen synderlig Tid til Selskabelighed. Jeg beder Dem for Guds Skyld ikke at overdrive mine Fortjenester for ham, men derimod anmeldte mig som den, der for nylig er ansat som Docent i Kunsthistorie ved Akademiet og Universitetet; derved mener jeg at faa større Krav paa videnskabelig Opmærksomhed, paa samme Tid, som jeg kan holde mig efter Lyst mere tilbage som studerende.

Jeg vil i Sandhed være Dem meget taknemlig for et saadant Brev og beredt til enhver Slags Gentjeneste, særlig hvis De skulde ønske noget udrettet i Tyskland. (Dog undtager jeg Kommissioner, som kunde bringe mig i nøjere Berøring med det preussiske »System«, f. Ex. at slaa Bismarck paa Snuden eller sondere hans Planer el. desl.).

Deres ærbødige og kengivne
Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 8. Decbr. 1871.

Jeg blev vist ikke mindre overrasket ved at læse Deres Brev end De ved at læse mit, og jeg er endnu i Uvished, om De virkelig anser mig for et saa fromt Faar, at jeg skulde tage mod den Slags Tilrettevisninger, eller om det overhovedet er Deres Mening at frabede Dem mit videre Bekendtskab. Hvad i al Verden skulde bevæge mig til at underkaste mig Meningstvang fra Deres Side? Jeg forsikrer Dem — De vil maaske vanskelig tro det —

¹ i Anledning af en Kunstanmeldelse af H. Drachmann i »Nyt dansk Maanedsskrift«, hvori denne om Eckersberg havde brugt Udtrykket »en sjældent dygtig kobenhavnsk Tegnelærer fra Frederik d. 6tes Tide«; Anmeldelsen var bleven angrebet i »Fædrelandet«, og — som det ses af det følgende Brev — var en Artikel af Lange, hvori han til en vis Grad tog Drachmann i Forsvar, tilbagesendt ham uden at blive optaget i Bladet.

at De for mig hverken er nogen kunstnerisk eller filosofisk Autoritet, og at Deres Mening om Brandes eller Brøchner, som De er saa god at meddele mig i denne Sammenhaeng, egentlig ikke har afgørende Betydning for mig. Jeg er Gud ske Lov endnu forskaanet for den Ulykke at tage paa alt som et Partispørgsmaal, og jeg haaber at skulle bevare min »Naivetet« i denne Henseende.

Ærbødigst

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 10. Dec. 1871.

Jeg takker Dem for Deres Brev, som giver mig Lejighed til at udtale for Dem, hvor nær det gik mig til Hjerte at maatte grieve til Nødværge mod Dem paa den Maade, som jeg gjorde det. Det, som havde krænket mig, var ingenlunde, at De sendte min Bemærkning tilbage; jeg vidste, at den vilde komme, eftersom jeg allerede havde sét Drachmanns Inserat og Deres Svar; det var Indholdet og Tonen i Deres Brev, som virkelig var et temmelig stærkt Overgreb mod mine Menneskerettigheder, hvilket jeg ikke kunde underkaste mig, ikke engang naar det kom fra en Mand, hvem jeg skylder Hengivenhed og Højagtelse.

Forresten vedbliver jeg at mene, at Deres Indsender og De have gjort Drachmann Uret. Han har, om De saa vil, selv forskyldt den; thi naar man gaar saa lapset som han ned ad Litteraturens Landevej, saa maa man tage, hvad der følger paa. Men jeg bestriider Deres Ret til at sjofle hans Forudsætninger til at have en Mening om Kunst, og desuden kan De, som dog undertiden tager noget rask paa Ting og Personer, ikke være saa opfordret til at revse saa stærkt et altfor rask Udtryk om Eckersberg, der da endnu ikke er kanoniseret som en af Danmarks store Mænd. Eckersberg ikke alene kan, men han skal kritiseres. Det morsomme er nu, at det, som »laa paa Bunden« af Drachmanns Artikel, var noget, vi begge sympathisere med; men Skade

var det jo, at det laa saa godt paa Bundens, og at der flød saa meget ovenpaa, som i og for sig lugtede ilde og som ikke vedkom Sagen. Nu har De stødt ham væk og sandsynligvis givet dette velbegavede, men temmelig grønne Menneske et Skub i den Retning, i hvilken han ikke skulde gaa. Jeg tror at have baaret mig nok saa rigtig ad ved paa given Foranledning at sende ham et langt Privatbrev med et Synderegister, paa samme Tid som jeg havde til Hensigt at forsonne ham med den vrede Offentlighed.

Vil De, for vort gensidige Forholds Skyld i Fremtiden — hvis De bryder Dem noget derom — tillade mig et Par Ord, som De maa læse med Taalmodighed? De maa tillade mig at være, som jeg er, og jeg er rimeligvis i Grunden slet ikke en Mand efter Deres Hjerte. Jeg kan her ikke bare mig for at nævne en Biting, selv med Fare for, at De tager det ilde op. Jeg kan ikke udstaa Hr. Rudolf Schmidt og finder Dem meget for god til at have med denne danske »Kielerprofessor« at gøre, denne Spekulant i vor Nationalforfængelighed og meget virksomme og intetsomhelst Middel forsmaaende Agent for et Navn og en Doktrin. Det er nu min Svaghed. Jeg kan ikke lide dem, som tage høje aandelige Ting i deres Mund til Bedste for ubetydelige verdslige Ting. Dette er maaske et Træk af Partiskhed hos mig; men det, som jeg ellers vilde skrifte for Dem, er, at De maaske med Rette (jeg mener det fuldkommen ærlig) vil finde, at jeg er altfor lidt Partimand. Jeg kan nu engang ikke skrue mig op til det, som jeg ikke er. Jeg er af Natur og Tilbøjelighed Theoretiker; jeg sætter min Ære i at forstaa; jeg har en vis Lidenskab for det, og jeg tror, at jeg har Evner til det. Mit daglige Arbejde er af kontemplativ Natur, og min Ærgerrighed er den at blive Videnskabsmand. De vil derfor finde mig meget lidt decideret i mange Ting, hvori De er meget decideret og maaske forlanger, at andre skulle være det. Min kæreste personlige Ven, G. Brandes, er jeg forskrækkelig uenig med i al mulig Slags Tanke og Overbevisning, jeg foretrækker langt det personlige for det »politiske« Venskab, og jeg vilde føle en kvælende Fornemmelse ved kun at omgaas ligesindede; tværtimod, jeg har en naturlig Tilbøjelighed til at gaa paa Rejse efter mine Antipoder.

Det kan være, at De vil opfatte mig som kold og karakterløs, fordi jeg i mange Tilfælde ikke vil kunne overvinde min Utilbøjelighed til at styrte mig i Kamp; for mig er det ofte et Særsyn at se Folk kæmpe med Hæftighed og Ilterhed om Ting, som de ved gensidig Forstaaelse meget godt kunde enes om. Af Livsstilling er jeg »N. Høyens Efterfølger«, og jeg tror, at De ved, med hvilke Følelser jeg betragter min store Lærer; men jeg er langt fra at opfatte mine Pligter i denne Henseende saaledes, at jeg skulde bestræbe mig for at lade alting staa akkurat paa samme Plads, hvor han efterlod det; forøvrigt er jeg, hvad man maaske kalder »Høyenianer«.

Jeg haaber, De vil tro, at jeg ikke har skrevet dette for at have den Fornøjelse at tale om mig selv, men kun, for at De i Fremtiden ikke skal vente eller forudsætte noget hos mig eller fra mig, som jeg ikke kan eller vil præstere. Hermed anbefaler jeg mig til Dem som Deres ærbødige og hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., 13. Dec. 1871.

Blot to Ord til Tak for Deres Brev og til »afsluttende, uvidenskabelig Efterskrift«. De maa ikke opfatte mine Ytringer om mine kontemplative Tilbøjeligheder saaledes, som om jeg mente, at jeg overhovedet ingen aandelig Værnepligt skulde have, eller at jeg vilde unddrage mig den. Hvor jeg end kommer til at staa (det kommer an paa, hvilket Stridsspørgsmaal der bestemmer Partistillingen), vil jeg altid — for at blive i den krigerske Lignelse — sænke min Sabel for Deres Personlighed og Deres Navn.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL PASTOR J. HELMS (i Janderup).

Kære Pastor Helms!

Kbhvn., 31. Jan. 1872.

... Det er ganske vist mig, som i sin Tid anmeldte Begyndelsen af Deres Værk om Ribe Domkirke i »Dag-

bladet«; men jeg føler virkelig ikke selv noget Krav paa Tak fra Deres Side for en saadan Ubetydelighed, hvor ved jeg desuden kun har opfyldt den simpleste litterære Retfærdighedspligt. Oven i Købet kun opfyldt denne Pligt halvvejs; thi jeg har jo ikke holdt mit Løfte at anmeldelde hele Værket. Jeg var ifærd dermed, ja jeg tror endog, jeg havde sat Pen til Papiret, i Sommeren 1870, da jeg gennemlæste Deres Værk. Men dengang kom bogstavelig talt den højere europæiske Politik — Bismarck og Napoleon — i Vejen for dette som for alt andet. I Juli Maaned gik jeg en længere Tid og ventede Dag for Dag paa at blive indkaldt til Fædrelandets Tjeneste; det drev over, men efterlod sig Suiter med politisk Exaltation og Dovenskab i mit Kald, indtil Efter-aarspligterne bragte mig til Fornuft igen; men saa kom de ogsaa i hobevis og krævede Tilsidesættelse af alt andet. »Dagbladet« var nu forresten heller ikke dengang meget indbydende til slige fredelige Foretagender. En lille Afhandling, jeg havde skrevet om nogle Gengivelser efter Carstens, laa bogstavelig talt fra Nytaar til November 1870 og ventede paa at komme under Pressen. Forøvrigt finder jeg det selv yderst uanständigt — og jeg siger det virkelig ikke, fordi jeg skriver til Dem —, at Deres Arbejde ikke er blevet udførlig omtalt. Det er nu ogsaa galt, siger jeg til min egen Undskyldning, at der ikke er en eneste anden end mig, som giver sig af med at anmeldelde slige Ting.

Kommer De ikke herover til denne mærkværdige Kunst- og Industriudstilling i Sommer? De vilde dog faa et og andet at se, som vilde glæde Dem.

Deres

Jul. Lange.

TIL ASSESSOR W. A. MARIBO (i Kristiania).

Hr. Assessor Maribo!

Kbhvn., 3. Okt. 1872.

For et Par Dage siden fik jeg Besøg af min gamle bekendt, Billedhugger Glosimodt, der henstillede til mig, om jeg vilde anbefale en Amorfigur, som han havde udført i Marmor, til Indkøb til Nationalmuseet i Kristiania. Jeg udtalte paa Forhaand, at jeg var utilbøjelig dertil,

fordi jeg ansaa det for anmassende at blande mig i Nationalgalleriets Sager. Men dertil svarede han, at De, Hr. Assessor, havde henvist ham til at skaffe en Anbefaling f. Ex. fra mig. Dette forandrede Sagen for mig, og jeg lovede Glosimodt, naar jeg havde havt Lejlighed til at se hans Figur, da at tilskrive Dem min Mening om den, som min Mening var.

Idag har jeg set Figuren. Den er et omhyggeligt, samvittighedsfuldt og smagfuldt udført Arbejde, henhørende til den Retning i Kunsten, som man kunde kalde den Thorvaldsenske, og som for dem, der følge med Modens Omskiftelser, jo nu er gammeldags. Den vil efter min Mening ikke staa til Skamme, hvor den end kommer hen. Jeg mener ikke, at der for Nationalgalleriet i Kristiania kan være stærk Trang til denne Forøgelse; thi Statuen udmærker sig ikke ved Friskhed og bærer ikke Vidne om noget stort eller ejendommeligt Talent; men det forekommer mig, at den ved sine gode Egenskaber byder en ganske tilstrækkelig Anledning til at komme den hæderlige, flittige og dannede Kunstner til Hjælp i hans fremrykkede Alder.

Med Højagtelse ærbødigst

Jul. Lange.

TIL HUSTRUEN.

Verona, 19. Juni 1873.

Eviva Signora Louisa! — Eccomi in Italia!

Det var dog i alt Fald en Fødselsdagspresent at komme over Grænsen til det forjættede Land! Hvor jeg ærgrer mig over, at jeg ikke har faaet dig til at sende et Brev til Verona! Det er dog virkelig trist, naar man har en hel lun Rede hjemme, saa paa sin Fødselsdag ikke at høre et eneste godt Ord fra eder. Men det er jo min egen Skyld; jeg kunde have regnet bedre efter og bevæget mig efter en bestemtere Plan, saa havde jeg jo nok kunnet faa et Brev idag. Jeg haaber, at I først og fremmest alle have højtideligholdt Dagen ved at have det rigtig godt og slet ikke været daarlige; det vil jeg ikke vide noget af. Og saa haaber jeg, at I have tænkt lidt godt paa mig og talt lidt godt sammen om mig. Jeg er jo dog eders Mand og Fader! — Hvad mig angaar,

har jeg forresten oplevet en ganske yndig Dag idag, endog Skuespil og Praghelysninger (om end ikke Fyrværkeri) til Ære for Dagen. Jeg tog Tirsdag Aften — besynderligt, at det ikke er mere end 2 Dage siden — fra München; jeg kom til den Erkendelse, at, skulde jeg rigtig fordybe mig i Pinakotheket der, saaledes som den dejlige Samling fortjener, saa maatte jeg udsætte den italienske Rejse altfor længe. Jeg kan hilse dig fra Rubens's Franciskanermunk; han er endnu lige bleg, mager, klog, gaadefuld og skummel, som da vi sidst saa ham sammen; tillige fra »Barnemordet«, der akkurat er ligesaa forfærdeligt — eller maaske lidt mere. Som sagt — iforgaars Aftes fra München til Innsbruck. Der kom jeg Kl. halv 4 om Morgenens, en dejlig Morgen. Det var yndigt at gaa med Manden, der bar min Kuffert, gennem ellers ganske folketomme Gader, og med høje Bjerger hævende sig til alle Sider over Byen. Det eneste, der var vaagent, var Fuglene i Burene udenfor Husene (de have saa mange af dem) og i Haverne. Vagtler og Drosler og Nattergale trillede og slog og tremulerede nok saa yndigt i den stille Morgen. Nusov jeg lidt, traf saa sammen med Nielsen¹ og saa Kejser Max's Gravmæle, som er meget berømt, men undertraf min Forventning. Om Middagen Kl. 1 derfra til Botzen, hvor vi ankom Kl. 8. Vejen er storartet og dejlig, fuldkommen Alpenatur med Udsigt til høje Snebjerge og Indblik i dybe Dale med granbevoxede Kløfter og rivende Vandfald. I Botzen spiste jeg et godt Maaltid og drak en himmelsk Tyrolervin dertil. Imorges meget tidlig op. Vandring omkring i Botzen; en højtidelig Messe inde i den smukke gothiske Kirke. Vandring lidt udenfor Byen, hvor man har dejlige Bjergprospekter; Kl. 9 paa Vejen til Verona; Naturen var mindre storartet end paa den tyske Side af Bjergene. Rejsen til Italien ad den Vej kan rigtignok langtfra maale sig med Vejen over Splügen, som vi rejste sammen i Oktober 67. Ankomst til Verona Kl. halv 2. Et meget billigt Hotel — Gud give, her ikke er »Wanzer« eller det, som er værre! Da jeg kom, saa her slet ikke rart ud i Kammeret; men medens jeg har været ude, have de faaet gjort det hele noget pænere. Sengen har jo virkelig nu, naar jeg ser hen paa den, et meget

¹ Arkitekt Chr. V. Nielsen.

dydigt Udtryk af Orden og Renlighed. Men hvor Italien dog ellers er dejligt og elskværdigt at komme til! Hvilket prægtigt, levende Folkefærd, og hvilken By! Efter Mid-dagen gik Nielsen og jeg ud sammen paa en Orienterringsfart. Du har nok lagt Mærke til, at der i alle ordentlige italienske Byer findes et eller andet Torv, der med sine Omgivelser ligesom er Byens Himmerigsmundfuld; og her i Byen staar Piazza del Consiglio ikke tilbage for noget. Der findes et Palads derpaa, som i hvad man kalder Skønhed, Kunstsønhed, arkitektonisk Skønhed, er ligefrem ophøjet. Og det hele saa bedaarende malerisk allevegne, hvor man drejer sig hen paa sin Hæl. Saa kom vi hen paa Piazza Bra, som i det hele er skøn og ikke mindst derved, at den prydes til den ene Side af et rigtigt gammel-romersk Amfitheater à la Colosseum, kun naturligvis en god Del mindre. Det Ydre er der heller ikke saa meget at se paa som paa Colosseum; men til Gengaeld er det Indre — rigtignok ved Hjælp af nogen Restauration — ganske fuldstændig bevaret. Vi besluttede at gaa ind at se det; men en gammel venlig Mand kommer hen til os, da vi staa og dundre paa den Dør, som er sat for en af Indgangene, og gør os opmærksom paa, at vi ikke kunne komme ind ad den Vej, men maa løse Billet ved en anden Indgang, hvis vi ville se Forestillingen af »I Giaponesi« derinde. Det var et virkelig Japaneserselskab, som gav Forestilling i det gammelromerske Amfitheater. Nielsen fandt først, at det var under vor Værdighed at se paa sligt, men jeg tvang ham til at gaa ind med; det fore-kom mig at være en altfor pikant Sammensætning til at lade den gaa fra sig. Og jeg fortrød det heller ikke; morsommere $1\frac{1}{2}$ Time har jeg næsten ikke oplevet. En Fjællebod midt paa Arenaen, et Orkester foran og efter et Bræddegulv med Stole foran det for den finere Del af Veronas Publikum. Den mindre fine Del — og den var i Sandhed for en stor Del mindre fin —, hvortil vi sluttede os, tog Plads, som det kunde være gamle Romere, paa de antike Stensæder helt op ad den mægtige ovale Skraaning. Naturligvis fyldte Publikum kun meget lidt, skønt der var mange tilstede, i det gamle Theater. Først en rædsom Musik, saa stor Utaalmodig-hed hos Publikum efter Forestilling; Banken med Stokke

og Raaben; dernæst et lidet Skuespil uden Japanesere, et rigtigt europæisk Skuespil, ganske muntert forresten og mærkværdig godt spillet af et saadant Theater at være. Skønt jeg omrent sad 20 Gange saa langt borte fra Skuepladsen, som jeg sidder i Parkettet i København, hørte og forstod jeg omrent ligesaas godt; Italienerne spare ikke paa deres Stemmer som vore Skuespillere. Jeg benyttede imens Lejligheden til at studere det gamle Amfitheater rundt omkring; man kunde gaa om, saa meget man lystede. Det var meget morsomt. Saa nærmede et stort Tordenvejr, som længe havde været i Anmarsch, sig mere og mere. Det var guddommelig skønt at staa oppe ved den øverste Række Sæder og se Bjer-gene i Horizonten indhylles i Mulm og Tordenvejret nærme sig over Byens mange Taarne og Tage. Saa begyndte det at lyne og tordne, og da de første Regndraaber faldt, tog Pokker ved hele Publikum, de styrtede ud, det bedste de kunde; den rigtige Japaneserfamilie var just i en sælsom Forestilling: Faderen snurrede med Benene sine to Børn rundt i en Slags aaben Tromme. Hvad der blev af Fader og Børn og Theater, ved jeg ikke; jeg kiledе naturligvis ogsaa afsted over i en Café paa den anden Side Pladsen. Mens jeg sad der i den aabne Buegang, øsede det Vande ned; men inden Solen gik ned, skinnede den endnu med blændende Klarhed over Bygningerne paa den anden Side Pladsen, og der stod en stor Regnbue over hele Himlen lige for os. Det var et smukt Fødselsdagsskue, ikke sandt? — I Mün-chen gjorde jeg Bekendtskab med den lærde Heinrich Brunn, som er Professor der. Du ved nok, at jeg engang har skrevet til Manden, og at han efter har skrevet til mig. Jeg besøgte ham en Eftermiddag og blev meget godt modtaget; han meddelte mig paa en virkelig meget elskværdig Maade mange interessante Ting, og jeg havde den ikke ringe Tilfredsstillelse til Gengæld at meddele ham Ting, som vare ham nye. Han satte mig Stævne i Glyptotheket til et Par Dage efter, og vi gik der adskil-lige Ting igennem og talte paa Tilbagevejen efter om flere interessante Æmner. Han er alligevel mere Filolog end Kunsthistoriker og har en forbavsende Styrke i alt-for subtile Raisonnements. Men jeg glæder mig meget

over Bekendtskabet; han er jo i Grunden den eneste virkelige europæisk ansete Mand af mit Fag, som jeg nu kender personlig. — Farvel! Jeg stoler ganske sikkert paa at finde Brev fra dig i Milano.

Din

Julius.

TIL A. F. KRIEGER.

Hr. Gehejmeraad, Dr. A. F. Krieger! Kbhn., 21. Juni 1875.

Da jeg søgte Dem i Morges i Deres Hjem, havde jeg egentlig lidt mere paa Hjerte end det, som jeg fik sagt Dem paa Sporvognen. Spørgsmaalet om Afstøbningerne i Thorvaldsens Museum gav vel den nærmeste og mest paaträengende Anledning til mit Besøg; men jeg vilde have benyttet Lejligheden til paa det indstændigste at anmode Dem om Bidrag til »Fra Videnskabens Verden«. De hører jo til dem, som følge et saadant Foretagende med virkelig Sympathi, men lad ikke det styrkende og opmuntrende i denne Sympathi blot faa en privat Betydning for os Redaktører; jeg beder Dem om at styrke Foretagendet med Deres Pen og Deres Navn. De vilde gøre mig nogen Uret, hvis De blot betragtede mig her som en Kræmmer, der taler for sine Varer og vil skaffe sin Forretning de bedst mulige Chancer. Det forekommer mig virkelig — ikke som Redaktør, men som Medlem af det store og ubestemmelige Samfund: Publikum —, at man har et Slags Krav paa at modtage Belæring fra en Mand, der sidder inde med en saa ualmindelig Kombination af historisk og juridisk Lærdom, af praktisk-politisk Erfaring og af Mesterskab i Fremstillingen. Der hører ikke megen Omtanke til for at forestille sig en Mængde Æmner, for hvis Behandling enhver Læser med almindelige Interesser i Danmark og Norge vilde være Dem taknemlig i højeste Grad. Da jeg forleden Aften nævnede »Grundloven«, bar jeg mig maaske for saa vidt mindre taktfuldt ad, som De kunde tro, at jeg sightede til en Behandling af brændende politiske Spørgsmaal; saadanligge jo udenfor vort Tidskrifts Plan, og i hvert Fald ligger det ganske udenfor

min Kompetence at fremsætte Opfordringer til en Statsmand om Deltagelse i den politiske Diskussion. Derved er naturligvis andre Hensyn at tage, som ligge udenfor min Horizont. Jeg ved ikke, om en rent objektiv historisk Betragtning af Grundlovens Tilblivelse, den grundlovsgivende Rigsdag, de almindelige europæiske, politiske og sociale Strømninger, som især gjorde sig gældende der og som gav Grundlovens Hovedbestemmelser deres Præg, lod sig fremstille af Dem, uden at Skriftet fik Karakter af et Indlæg i den politiske Diskussion. De vil let forstaa, med hvilken Interesse et saadant Skrift vilde blive modtaget fra Deres Haand, og hvilket authentisk Værd det vilde have for den rette Forstaaelse af dette Vendepunkt i vor Historie. — Men der er i hvert Fald et andet Æmne, hvis Behandling netop vilde komme vort Foretagende tilpas som næsten intet andet, nemlig en historisk-juridisk Sammenligning af den danske og den norske Statsforfatning (maaske den svenske med), paa hvilke historiske Forhold Ligheden og Forskellen mellem dem beror, og hvad der efter siden Konstitutionernes Indførelse har udviklet sig af dem. Jeg vilde virkelig være stolt og glad, om jeg kunde bidrage til, at De gav Danske og Nordmænd en saadan for Lægmand afpasset Fremstilling. Den maaske vel snævre Ramme, der for en Regels Skyld er valgt for vore Smaaskrifter, vilde naturligvis let kunne lade sig udvide eller et Dobbelthæfte stilles til Deres Raadighed.

Det vilde maaske synes altfor modigt af mig saaledes at gøre Hr. Gehejmeraaden Forslag om Behandlingen af juridiske Æmner, i hvilke jeg selv kun har et Minimum af Indsigt, hvis jeg her ikke netop paatog mig at repræsentere Lægfolk, Publikum, med sammes Ønsker. Fagmanden vil maaske kunne vise Publikum, at dets Ønsker for at være fuldt berettigede maa tillempes og afændres i mange Ting; men jeg tror alligevel, at Initiativet til den Art af belærende Afhandlinger og deres Æmner ganske passende kan udgaa fra de ulærde, og at der i disses Ønsker vil findes en sund Kærne. Forøvrigt behøver jeg naturligvis ikke at fremhæve, at vi med største Begærighed ville modtage ethvert Tilbud fra Deres Side, eftersom Deres Interesse netop for Foretagendet, som

det er anlagt, vil være os en Borgen for, at De i Fremstillingen vil tage Hensyn til Lægmands Fatteevne.

Gid dette Brev maa høre til de lykkelige Breve¹!

Med Højagtelse Deres ærbødige

Jul. Lange.

TIL HSTRUEN².

Min elskede Louise!

Florents, 16. Sept. [1875].

Sidst jeg skrev til dig — Gud véd, hvornaar det egentlig var; thi Tiden begynder ganske at dreje sig rundt for mig —, var jeg temmelig bitter, fordi der intet Brev var kommet til Florents, jeg gik virkelig til igaar Middags saa slukøret og modfalden hernede, at mine Landsmænd ansaa sig forpligtede til at yde mig aandelig Trøst, og Meldahl engang opfordrede mig til ikke »at tabe Holdningen« — hvilket minder om Dansemesterens Fader i Bleak house. Og det i al den Sus og Dus. Paa Posthuset fik de den underligste Medlidenhed med den »forestiere«, som kom 3 Gange om Dagen og hørte, at der intet Brev var kommet til ham. Men Gudskelov, nu har jeg Brev fra dig, og det er det væsentligste. — Det er naturligvis gaaet i et Kørevæk med Festligheder og Seværdigheder hernede. I Lørdags Aftes allerede en Forsamling, stor og tæt, Damerne siddende, Herrerne staaende; en lærd Mand oplæste et Foredrag paa c. 1 Time, som jeg naturligvis ikke hørte et Ord af, og som Damerne for det meste hørte med lukkede Øjne, saa hører man vist bedre. Søndag Formiddag Michelangelo-Koncert i den store gamle Rundsal i Palazzo Vecchio. En Mængde morsomme Folk at se til. En ung lille Mand med et meget smukt, lidt blegt Ansigt, et pilskallet Hoved og en aristokratisk Holdning kommer ind. Jeg siger til mig selv, at det er Grev Georg Rosen, den svenske Maler — jeg har set hans Portræt. Om Middagen, da vi atter forsamles i Palazzo Vecchio for at tage Del i den store Procession, er han der igen, og jeg gaar hen og præsenterer mig for ham. Han bliver virkelig glad ved at se mig (du husker nok, at jeg har givet ham god og udførlig Behandling i min Nutids-Kunst). Siden have vi

¹ det havde intet Resultat. ² under Michelangelo-Festerne.

været meget sammen og talt meget om allehaande himmelske og jordiske Ting, og jeg er temmelig forelsket i ham. Han vil endelig have mig til at tage med ham imorgen til Siena — jeg gør det dog vist ikke endnu. Processionen var gruelig; stegende Hede, draebende Langsomhed. Da vi komme forbi Michelangelos Hus, for hvis Skyld vi gjorde en lang Omvej til Sta. Croce, staar en gammel Herre op i Døren og læser af nogle løse Blade en Tale op paa 3 Kvarter. Processionen gik ved den Lejlighed midt over; jeg var heldigvis i den første Halvdel, som efter et Kvarters Forløb gik hen i Sta. Croce og satte os i Køligheden for at vente paa de andre. Saa kom de da. Forsamling foran Michelangelos Grav. En tre, fire Talere tage Papiret op af Lommen — en græsselig Maner saaledes at oplæse skrevne Taler — og læse deres hjemme sammenskrevne Tøj op. Jeg bemærker en lille Mand med Æreslegionens Roset i sit Knaphul, temmelig langt graaspængt Skæg, graaspængt sortebrunt Haar, klippet efter et Vandfad og faldende meget uordentlig ned over et friskt, kraftigt Skovrider-Ansigt med et Par glimrende brune Øjne — det er Meissonier, min egen Meissonier. Han er der som Repræsentant for det franske Institut og holder ogsaa sit Papir i Haanden, men faar endnu ikke Lov til at læse det op. Atter lang Procession ud til S. Miniato, hvor der er gjort et storartet Anlæg, dog ikke lige ved den gamle Kirke. Jeg gik endnu paa en yderst let Frokost og var græsselig træt og echaufferet. I en af de mange Pauser se Krohn og jeg en Kafé i Nærheden og gøre en Aftistikker derhen; skyde dernæst en Genvej til Maalet. Deroppe var der virkelig mærkeligt. Det var blevet mørkt; nedenfor den store Davidfigur af Bronce staar et Bord med en stor Armstage, alle Honoratiores samles om det. Udenom: en aldeles uoverskuelig Menneskemaengde, Hoved ved Hoved, og saa den dejlige Luft, Byen dernede, Bjergene og Højene i det fjerne. Atter en 14—15 Taler, deriblandt Meissonier, Meldahl og Rosen som deres respektive Nationers Repræsentanter. De to skandinaviske Herrer talte heldigvis meget kort og uheldigvis ganske sagte; forøvrigt gøre de begge megen Lykke. Endelig opløstes Forsamlingen; Frihed og Aftensmad paa en Kafé.

Den næste Dag, Mandag om Morgen — nej bliv lidt:

Søndag Aften Kl. 10 hen til en yderst glimrende Soirée i Palazzo Riccardi hos en Marchese og Præfekt. Dejlige Værelser med Antiker og Malerier og gamle freskomalede Loftter, glimrende Damer og Toiletter, en udmærket Is o. lign. ved Buffeterne, fin Musik. — Altsaa, Mandag Morgen: Forsamling i Akademiet med den store Michelangelo-Udstilling; adskillige for mig nye og mange højst interessante Ting. Om Middagen (c. Kl. 6^{1/2}) Taffel hos Prinsen af Carignano, som her repræsenterer Kongen, i Palazzo Pitti's Pragtværelser, til Dels i Galleriet selv. Det gik naturligvis meget ceremoniøst til, men var i en saadan Grad straalende, at jeg aldrig i mindste Maade har set Mage dertil. Vor egen Konges Tafler forholde sig til dette som Nat til Dag, det er virkelig sandt. Samme Aften Kl. 10 atter til Souper og Bal i et Palazzo; ikke slet saa grossartigt som den forrige Dag, dog elegant og stort nok. Efter Taflet lod jeg mig præsentere for Meissonier og fortalte ham, at jeg havde skrevet et Par Aftlinger om ham paa Dansk og interesserede mig meget ved at se hans Exteriør, da jeg kendte hans Malerier saa godt. Han var meget venlig med at trykke Haanden, men ikke stor i at tale. Den næste Dag, din Fødselsdag, paa hvilken jeg virkelig gik i et ynklig Humør af Mangel paa Brev, gik stillere hen, indtil om Aftenen; da var S. Miniato, Kirken og det nye Anlæg glimrende illuminerede — et dejligt Syn i den henrivende skønne Aften. Vi vare alle derude, stor Trængsel; naar man kom lidt udenfor Anlægget, saa man de nydeligste Familie- og Folkegrupper, som spiste deres Aftensmad i det frie ved Borde med Lys. Igaar Middags, ɔ: Aften, stor Kunstmiddag paa et Hotel. Vi drak blandt andet Meissoniers Skaal med en stormende Enthusiasme. Han var ganske overvældet og gjorde nogle højst kuriøse og og ubehjælpsomme Bevægelser med Skuldre og Arme. I Mellemtíden mellem al denne Sviren har jeg endda faaet noget set og haaber nu, at jeg i de roligere Dage, som følge, skal faa ret meget set.

Ved Prinsens Taffel fik vi naturligvis en dejlig og vidtløftig Dessert. Der blev budt de nydeligste Bonbon-Æsker om (af Porcellæn og Mosaik osv.); vi stak alle i Lommen, og jeg nappede en yndig en af Porcellæn med malede Blomster til min lille Bib. Ja, Louise, jeg ser

jo meget morsomt og smukt hernede, gør en uhyre Mængde Bekendtskaber, taler alle mulige Sprog med den største Frækhed. I Formiddag har jeg lovet mig hen til en ung brasiliansk Maler, der er Kommandør af brasilianske Ordener, Medlem af Gud ved hvor meget og ser akkurat ud som en sort Kat. Han har malet et stort Billede, som han endelig vil have Alverden til at se. Skriv endelig snart, men saa helst poste restante, da her er Væggetøj og jeg derfor maaske flytter. Jeg længes meget efter dig og Børnene.

Din

Julius.

TIL DR. PHIL. H. HØFFDING¹.

Kære Høffding!

Kbhvn., d. 5. Aug. 1876.

Min ubetingede Taknemlighed for den Maade, hvorpaa du offentlig har talt om min Bog. Jeg har endogsaa faaet det Indtryk af din Anmeldelse, at du personlig godt kan lide mig, hvilket har et selvstændigt Værd for mig, ved Siden af, at du anerkender, at Bogen er læseværdig.

Men tillad mig, for at undgaa, hvad Holberg har kaldt »en brutal Samdrægtighed«, hvilket jeg altid har hadet, at bringe lidt Forstyrrelse i »Harmonien« — som Begreb betragtet, ikke Harmonien mellem os to personlig. Du overraskede mig allerede under vor Samtale den 22. Juli ved at kombinere Harmoniformalet med Selvopholdelsesdriften, hvilket var mig en ny og træffende Betragtning af Sagen. Du siger nu i din Anmeldelse: »Harmonien indtager en høj Plads blandt Livsværdierne, og derfor hører den med til den ædle Vin, Kunstneren

¹ Dette og det S. 42 trykte Brev have i 1898 været offentliggjorte i »Tilskueren«. Det første var fremkaldt ved en Anmeldelse — i »Nær og Fjern« — af Langes Skrift: »Om Kunstmærdi«. Prof. Høffding havde her bl. a. indvendt, at Lange kun lagde Vægten paa Æmmets, Indholdets Verdi (for Kunstneren, og gennem dennes Værk for Beskueren) og stillede den kunstneriske Form som noget helt underordnet: han sammenlignede den med Proptrækkeren, der kun gjorde Nutte som Middel til at faa den ædle Vin frem. Høffding mente, at den kunstneriske Form (saerligt Harmonien mellem Kunstmærdets Dele) ogsaa maatte høre til selve Kunstmærdien.

skal skænke for os.« Under dette Synspunkt opfattes Harmonien altsaa som Livsværdi, som Indhold, og jeg indrømmer meget villig, at Harmonien kan opfattes saaledes, og at det Livsindhold, som flere udmærkede Kunstværker repræsentere, kan defineres som Harmoni (f. Ex. Thorvaldsens første Gratiegruppe). Men efter din Opfattelse hører Harmonien som Indhold, som »mere end Form«, med til alle Kunstværker, til selve Begrebet af Kunstværdi. Jeg kan dog ikke se andet, end at du derved opstiller en Dualisme i det Indhold, som et Kunstværk maa repræsentere. Harmonien bliver saaledes hverken Nøglen til Vinkælderen eller Proptrækkeren eller Bægeret, men noget, der hældes i Vinen, som mildner den eller spaeder den. Men i det Øjeblik, man opstiller en saadan Tvehed i Indholdet selv, en Forskel mellem Indholdets »Hvad« og det »noget, som hører med«, saa forekommer det mig, at man svækker det første — og maaske det andet med: at man faar et Minus ind i Værdien, som umulig kan anbefales. Jeg nægter ikke, at du kan føre mange glorværdige Exempler af Verdens dramatiske og episke Poesi i Marken til Støtte for din Betragtning, men jeg benægter, at den Blødhed om Hjertet, som har bragt mangen stor Digter til at tilvejebringe en løjet Forsoning i femte Akt af Stykket, har været til Gavn for hele Stykkets Virkning og Alvor; jeg tror, at Tilbøjeligheden til at gøre altting klappet og klart inden Enden, som endog gør Slutningen af Odysseen saa udvortes arrangeret og mat, er noget, som Fremtidens Poesi maa vænne sig af med. Hvor der staar en Kamp mellem de bitre Sandheder og de søde Løgne, skal Kunsten tage Parti for de første og ikke hælde noget sødt ovenpaa det bitre, hvilket giver en vammel Smag.

Du karakteriserer den Modsætning, jeg opstiller mellem Form og Indhold, som »skarp«. Ja, kan den være skarp nok for en Logiker? Er nogen Mediation mellem Begreberne af Form og Indhold berettiget? Er der ikke i den Formel: »Form og Indhold« noget af en systematisk Vane, som kan medføre, at man opfatter Formen ikke som en Overflade, men som Skrællen af et Æble, som man jo kan afskrælle og lægge ved Siden af det afskrællede Æble, saaledes at man har to Ting, der begge

ere materielle? Skal man ikke distingvere ligesaa skarpt mellem Form og Indhold, som Mathematikerne distingvere mellem Flade og Volumen, imellem hvilke to Slags Størrelser der ikke finder nogen Addition eller Subtraktion Sted?

»Kunstnerens Selvopholdelsesdrift finder ikke Hvile i den blotte Form; den Higen efter Fred og Frihed, som fører til Kunstmærkets Frembringelse, og som er Harmoniens Kilde, maa dog være rettet mod et væsentligt Indhold. Harmonien staar som et Gode, Kunstneren tragter efter « o. s. v.¹ Du maa selv som Logiker bedre end jeg kunne dømme om, hvorvidt man er berettiget til at opfatte Harmonien, naar dens Nødvendighed som Middel fuldkomment kan deduceres, tillige som nødvendig som Formaal. Har den Betydning som Kræfternes organiske Samordning til en fælles Virkning, hvorledes kan den da have nogen selvstændig Betydning uden at modvirke eller svække sin egen Bestemmelse af en aktiv Samvirken af Kraefterne, uden at svække det rammende Slag, som er Værkets Enderesultat? — Men heller ikke psykologisk kan jeg indse, at du har Ret — endskønt det egentlig er paa dette Punkt, at din Tanke først overraskede og tiltalte mig. Den Higen efter Fred og Frihed, som du omtaler, og som skal gaa ud paa et »væsentligt Indhold«, maa i ethvert Fald kaldes Religion; Harmonien bliver dig paa denne Maade Skelettet af en Gud eller Grundplanen af et Himmerig, Programmet til et »tusindaarigt Rige«. Men — Værdien af disse Begreber ganske ufortalt — saa tror jeg ikke, at de have Betydning som ledende Magter for Kunstdriftsproduktionen. Kunstdriften er en Drift til at gøre sig fri for noget, der

¹ Lange havde begrundet Nødvendigheden af Enhed i Kunstmærket og af Harmoni mellem dets Dele ikke blot ved, at Værket skal give os Æmnet »uden Spilde og Tab«, men ogsaa ved, at Kunstneren selv vil »frelse sin Sjæl«, »frigøre sig for det mangfoldige og tilfældige, der i det virkelige Liv klæber ved det værdifulde. Høfding sluttede heraf, at Kunstmærkets Form maa være medbestemmende for Kunsværdien, ikke være et blot Middel, men noget, der i og for sig har Værdi baade for Beskuer og Kunstner. — Lange polemiserer i sin Antikritik mod »Harmonien« i en anden Betydning end Anmeldelsens; Høfding tænkte paa den Overensstemmelse mellem Værkets Dele, der ikke kan undværes, selv hvor det gælder at fremstille Disharmoni og Ulykke; Lange polemiserer mod Harmoni i Betydning af Afrunding, fredelig Afglatten, lykkeligt Udfald.

foreløbig binder, hæmmer, optager Kunstner-Menneskets aktive Kraft; Kunstmærket er et »Excrementum« (i Lighed med Muslingens Perle, og naturligvis ikke i Ordets ildelugtende Betydning); den »Fred og Frihed«, hvorefter Kunstneren higer, er Fred for noget, Frihed for noget; og »det væsentlige Indhold«, hvorefter hans Straaben er rettet, er han selv; han søger at tilvejelenge status quo ante i sin Sjæl, men kommer naturligvis — sig selv uafvidende — i høj Grad beriget ud af den hele Krise. Og hvad Beskueren, o: den naive Beskuer, angaar, saa er hans Udbytte ikke Harmonien; at erkende og forstaa den er Analytikerens Sag, som eftersporer Virkningens Midler. Naar du siger, at Personligheden er Harmoni o. s. v., saa kan jeg efter mit Humør heller ikke tiltræde dette. Personligheden er et Væsen, hvis aktive Kraft er engageret snart hist, snart her, og som har et helt System af Opgaver for sig, der successivt skulle løses. Harmonien er Betingelsen for hans Virksomhed, hvorved det da bliver fuldkommen rigtigt, at hvor Betingelsen (Harmonien) svigter, der indtræder Ulykke og Opløsning. Maskinen er, hvad Maskinen udretter; men den kan ikke udrette noget, uden at dens Hjul ere i indbyrdes Orden. En Maskine, som er i den fortræffeligste Orden, men som ikke har Ild under Kedlen og derfor staar unyttig hen, er et Nul, og den mest fuldendt harmoniske Personlighed er et Nul, naar han ikke har Ild under Kedlen og ikke arbejder paa bestemte Opgaver (hvilket Arbejde, som ensidigt, etter altid er en Forstyrrelse af Harmonien).

Det forekommer mig saaledes, at din Betragtning mere angaar Ethiken end Ästhetiken eller rettere Kunsten. Ethiken har ad Reflexionens Vej at gøre sig Virksomhedens Grundbetingelse (Kræfternes Samarbejde og harmoniske Forhold) bevidst og pligtmæssig at varetage den; Ethiken skal indse, at Kræfternes Harmoni ikke alene er conditio sine qua non for det enkelte Subjekts Virksomhed, men ogsaa for Samfundets, og skal derfor indprente Agtelsen for og Interessen for Harmoni som en Samfundsplicht. Men Kunsten er naivere, mere ubevidst og mere genial. Den realiserer Harmonien som Middel — for denne og for denne og for denne specielle Opgave — bestandig i forskellige Skikkelses, og uden at

den ene Harmoni egentlig kommer den anden ved — eftersom Opgaven, Formalet, bestandig er nyt og forskelligt. Opgaven er den at reagere, at gøre Jeget gældende ligeoverfor de Indtryk, som true med at tage det fangent, hvilken Opgave mere tilhører det ubevidste end det bevidste Sjæleliv.

Kære Høffding, tag nu ikke denne velmente, men maaske meget naive Slump »Filosofi« ilde op! Den har ikke sit Udspring af Rethaveri, men af noget, der forekommer mig selv som Overbevisning. Jeg respekterer ganske dit store Forspring i abstrakt Tænkning, men da jeg paa min Maade ogsaa er den frie Tænknings Mand, saa tager du sikkert ikke ligefrem Diskussion ilde op.

Lev vel! Og endnu engang hjertelig Tak!

Din

Jul. Lange.

TIL C. PLOUG¹.

Hr. Redaktør C. Ploug!

Kbhvn., d. 29. Aug. 1877.

Jeg skal se at faa Skisserne flyttede; jeg haaber, det vil lykkes. — Det var mig en Overraskelse idag, da jeg modtog Indbydelsen til Mødet d. 12. Sept., at se, at der »antydedes« det Alternativ, at enten Indbyderne selv afgjorde Sagen eller overlod til Udvælget at afgøre den. Jeg ved ikke, at Udvælget har nogen Del i Antydningen af dette Alternativ. For mit Vedkommende tilstaaer jeg, at jeg er imod det, eftersom det i Virkeligheden ikke er et Alternativ, idet nemlig Udvælgsmedlemmernes Stemme er afgiven og er — eller kan være — bekendt. At henvise Sagen til Afstemning i Udvælget, er at henvise den til 9 Mænd, af hvilke de 5, Majoriteten, forud have erklaeret sig for Steins Udkast (Jacobsen, Admiral Bille, Grev Holstein, Rosenørn, Melchior). At stemme for Henvisning til Udvælg er = at stemme for Steins Udkast. Nogle af Indbyderne vide maaske ikke dette; men vi, som vide det, synes mig at have den Pligt at sige dem, hvad deres Afstemning betyder. Men naar det vides af alle, falder jo det Alternativ rent bort; og vides det kun af nogle, medens andre ere uvidende derom, forvirres Betydningen af Afstemningen.

¹ i Anledning af Konkurrencen om Niels Juel-Monumentet.

Har De aldeles opgivet den Tanke, som De i vor sidste Samtale varmt og uforbeholdent tiltraadte, nemlig at foreslaa at henstille Afgørelsen til Kunstakademiets Plenarforsamling? Jeg havde troet og haabet, at De vilde gøre Dem til Talsmand for denne Tanke. Jeg fandt det vel nødvendigt, at man maatte gaa tilbage til Indbyderne, eftersom Udvalgets Mandat med Hensyn til Bedømmelsen var sluppet op; men ingen af os kan dog mene, at Indbydernes Forsamling, hvor det gælder en kunstnerisk Dom, skulde være mere kompetent end den Forsamling, som allerede har stemt. Det forekommer mig ikke umuligt at faa Indbydernes Forsamling til selv at indse dette og at henstille Sagen til det eneste Sted, hvor der endnu kan være Tale om en højere Kompetence. Situationen har jo den Fordel, at man kan forelægge Akademiet Spørgsmaalet i en ganske simpel Form: Hvilken af de to Skizzer, Steins eller Bissens, finder De at egne sig bedst til Monument? Og hvorledes saa Akademiet ellers maatte stille sig til Sagen, kan det jo ikke godt lade være at besvare Spørgsmaalet. Jeg selv kan ikke med nogen Udsigt til Held stille dette Forslag, 1) fordi jeg er Embedsmand ved Akademiet, 2) fordi jeg sandsynligvis anses for Partigænger, 3) fordi jeg ikke har den fornødne Værdighed.

Deres ærb. hengivne

Jul. Lange.

TIL CHR. RICHARDT (i Ørsted paa Fyen).

Kære »gamle« Chr. Richardt!

Kbhvn., 7. Febr., 1878.

Det var rigtig kært at faa din venlige Indbydelse til Ørsted, og jeg havde frygtelig Lyst til at modtage den, eftersom Erfaringen lærer, at Lejligheder skulle gribes ved deres Haartop. Men jeg har netop i dette Øjeblik faaet et Brev fra min Ven og Rejsefælle, Frants Schwartz, hvori han efter min egen Opfordring lægger en nøjagtig Timetabel for Rejsen herfra til Paris. Klokkeslettet for vor Ankomst til Paris er anmeldt for vore Venner der (Krøyer og Henningsen), som derfra skulle rejse med os sydpaa. Da jeg selv har gjort mig uhyre vigtig med for mine Rejsefæller at prædike Nødvendigheden af

»ubrødelige og nøjagtige Aftaler«, vilde jeg til evig Tid komme til at staa som et Vrøvlehoved, hvis jeg nu svigtede. — Men jeg kommer nok engang! Jeg haaber i Spanien selv at lære at bære mig ad som en Grande d'Espagne. Jeg ved ellers ikke, om det karakteristiske for denne hæderlige Race af Medmennesker, der forresten udmærker sig ved graa Knebelsbarter og meget lange Fipskæg, er det at staa af ved Aarup Station og opholde sig en Dag i Ørsted Præstegaard. Det maa være kedeligt for eder at huse saa mange Grander, efter som deres Væsen skal være ligesaa stift og afmaalt, som deres Æresfølelse er kilden. Farvel for denne Gang, kære Ven! Hils dig selv, Marie og dine Børn hjerteligst fra os alle her.

Din

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. H. HØFFDING¹.

Kære Ven!

Kbhvn., d. 29. Okt. 1878.

Tak for din Kritik af min Bemærkning! Jeg har altid været genegen til at »gøre Bemærkninger« og trænger meget til Kritik. Dog har jeg egentlig ikke — i alt Fald i mit stille Sind — gjort Lessing nogen Uret; jeg har ikke opfattet hans Mening anderledes, end som du citerer og præciserer. Jeg har overhovedet ikke ment, at Lessing har taget fejl eller opfattet Sagen skævt. Jeg har blot ment, at hans Tranchering af Sagen har en foreløbig Betydning — hvad det jo rent formelt taget ogsaa næsten er en Trivialitet at bemærke. I mit Studium af den kunstneriske Fremstilling af Mennesket tager jeg selv den Lessingske Distinktion til Udgangspunkt. Jeg siger blot, at nu — for os senere — er Op-gaven den: historisk og psykologisk at forfølge, hvor-ledes Menneskeheden gennem Kunsten har fremstillet

¹ Mundtligt eller skriftligt har Høffding anket over, at Lange ikke opfattede eller anerkendte Lessings »Laokoon« ret. I sit Svar kommer Lange saa til at give Grundtrækene af sin Opfattelse af Billedkunst og Digtekunst, der udførligt udvikles i hans efterladte Skrift (»Menne-skefiguren i Kunstens Historie«, udg. af P. Købke, 1899, S. 495 ff. (»Slutning paa det hele«)). Hvad han i Brevets Efterskrift siger om Kants »Imperativ«, anser Prof. Høffding for fuldstændig træffende.

det øjeblikkelige Menneske (hvilket er en hel særegen Kunsthistorie), og hvorledes Menneskeheden gennem Ordet har fremstillet Mennesket i det kontinuerlige Liv (hvilket er et særeget literærhistorisk Studium). Det forekommer mig, at i Forhold til dette forgrenede Dobbeltstudium, for hvilket der ligger et saa uhyre stort psykologisk og historisk Materiale, er Lessings Tanke alligevel foreløbig og formel, endskønt den har den uhyre Fortjeneste at være den ene rigtige Introduktion i Studiet. Nutids- og Fremtidsdigtningens største Opgave, at skildre Karakterens sande Kontinuitet gennem nok saa mange og nok saa store Brydninger — har Lessing egentlig leveret noget Realitets-Bidrag til den? Har han ikke paa sin Tids Vis villet levere en Regel for Digtere og Kunstnere, for at de ikke skulde bære sig avet ad ved at forvilde sig over paa hinandens Omraade? Det kan være, at hans Tanke har havt sin Betydning som Regel; jaevnfør, hvad Goethe fortæller om den Virkning, som »Laokoon« gjorde. Som Regel er Tanken vel nu til Dags gaaet os over in succum et sangvinem; for en virkelig indholdsrig Poesi eller Kunst er en saadan Regel kun et Stød, der har øjeblikkelig Virkning, men derefter glemmes. Lessing har jo kun uttalt, hvad Poesi og Kunst, hvor de arbejde sundt, af sig selv maaøre. Jeg tror, at hans Tanke har en langt større Betydning for Videnskabens Udvikling, naar man lægger dens Konsekvenser an paa det historisk givne Stof. Da stiller det sig for mig saaledes, at Menneskeheden allerede for lang Tid siden har opnaaet, hvad den overhovedet kan opnaa, i den kunstneriske Fremstilling af Mennesket i Øjeblikket, medens den endnu har et uendeligt Arbejde tilbage for at lære virkelig at forstaa Menneskelivets Kontinuitet, det, som kun Ordet kan fremstille. Medens vi, hvad Billedkunsten angaar, bestandig skue tilbage til de gyldne Tider (Antikens og den moderne Humanismes) og — efter min Mening — tage den Sandhed til Indtægt, at disse Kunstens gyldne Tider aldrig komme mere igen, skue vi fremad med Hensyn til det, som Ordets Kunst kan præstere, og anerkende ingenlunde, at det, som Fortidens store Digtere have givet os, er uovertræffeligt, netop hvad Kontinuiteten i Karakterskildringen angaar, men

føle, at de tværtimod allesammen i denne Henseende vare rent naive og mythologiske, til Trods for alle deres geniale Glimt og deres dejlige maleriske Glans og plastiske Kraft. Jeg har engang udført denne Tanke paa en Forelæsning og har lagt den til Grund for et komparativt Studium af Kunstens Fremstillinger af Menneskeskikkelsen, som volder mig den største Glæde ved sit rige Indhold og den største Sorg ved det Misforhold, hvori dets Rigdom og Fylde staar til min Tids og mit Livs Korthed. »Kunsten er lang« (>: Kunsten har ført et så langt Liv), »og Livet er kort.«

Din hengivne

Jul. Lange.

Danner saa alligevel ikke Kants Tanke et Analogon? Jeg vilde gerne være rigtig forstaaet af dig i denne Sag og gerne selv forstaa Sagen rigtig. Er Kants Imperativ ikke en Leveregel af samme Art som Lessings Kunstregral? Er der ikke den forbistrede Omstændighed ved begge de to Regler, at man for reelt at gennemføre dem — Lessings i Poesien, Kants i Livet — skal være fuldendt Psykolog?

TIL MALEREN AXEL HELSTED¹.

Kære Hr. Helsted!

Kbhvn., 26. Avg. 1879.

Tag mig ikke følgende ganske fortrolige Bemærkninger ilde op! Trænger ikke De, som virkelig har saa meget, og saa meget godt, af det indvortes i Kunsten, til nogle eftertrykkelige Studier af det udvortes, af menneskelig Form, af Karakteren af allehaande forskellige Overflader, af Luftperspektiv osv.? Vilde det ikke være rigtigt og godt, efter at De nu — som De selv har bemærket — afslutter en Del af Deres Kunstnerliv, idet De gaar over til et nyt Afsnit, at begynde dette med paany at gaa lidt i Skole, naturligvis hos Dem selv, men saaledes, at De foreløbig opsatte lidt at male Billeder for helt at ofre nogen Tid til at gøre Studier. De er jo saa ung endnu, og jeg har faaet den Forestilling — jeg ved ikke, om den er rigtig, — at De er saaledes stillet,

¹ efter at Lange havde set hans store Billede: Phaeton.

at De bedre end mangen anden har Raad dertil. Med al virkelig Agtelse for den Alvor, hvormed Deres store Arbejde er behandlet, ogsaa i det rent kunstneriske, forekommer det mig dog, at De efterhaanden kunde komme ind paa at give os en vis skyggeagtig Kunst, hvori der vel kunde være meget smukt i det sjælelige, men hvori der vilde flettes en vis kraftig, bestemt, karakteristisk og sand Legemlighed, som det synes mig, at Kunsten ikke tør savne. Jeg er overbevist om, at De ikke ved at stræbe henimod dette Formaal vilde tage Skade paa Deres bedste Egenskaber, med hvilke jeg og mange have megen Sympathi.

Der ser De, hvad der følger af at indbyde Kritiken; den bider sig fast. Men jeg udtales i Sandhed ikke denne Mening for at være Skolemester, men fordi den har paatrængt sig mig, og fordi jeg tror, at den i alt Fald er værd at overveje.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL CHR. RICHARDT (i Ørsted).

Kære Richardt!

Kbhvn., 10. Marts 1881.

Dette Brev maa inddeltes i forskellige Dele:

a) Officielt: Paa Kunstabakademiets Direktørs samt mine egne Vegne skulde jeg have Hr. Pastoren paa det allermest **indtrængende** og **indstændige** anmodet om, at Deres Velærværdighed ved en Hen vendelse til de 9 Musér, som hyppig antages at gæste Ørsted Præstegaard, gunstigst vilde udvirke en Sang, nøjagtigere to Sange, til Akademiets Aarshøjtid d. 31. Marts. (Du maa endelig ikke sige Nej, kære Richardt, da vi virkelig trænge i højeste Grad til gode Sange og ikke ane, hvor vi skulle faa dem fra, hvis du svigter os). Af merbemeldte Sange skulde den **første** i Særdeleshed — ifølge ældgammel Skik i Danmark — være henvendt til Allerhøjstsamme, som møder til Festen; den anden, som slutter Højtideligheden, mere gælder den danske Kunst i Almindelighed og saa at sigeaabne Udstillingen. Du kan ikke nægte, at der er noget smukt ved Opgaven,

hvad? Den eneste gode Sang, vi have fra gammel Tid, er en af Constantin Hansen; men den have vi nu slidt paa saa tidt, og den er dog kun af en Dilettant. Vi have ogsaa en af en af de gamle Mestre, nemlig Henrik Hertz; men den har aldrig været meget ung og er med Aarene bleven aldeles stivbenet. Honoraret er glimrende, det bestaar i en Takskrivelse fra Akademiet, som du naturligvis sætter mere Pris paa end noget smudsigt Mammon; et Hæderskort til Udstillingen faar du naturligvis ogsaa. Men af allerstørste Vigtighed er det, at vi faa dit gunstige Tilsagn snarest muligt, eftersom det Kongelige Akademi for de skønne Kunster ellers ligger i et Fedtefad og ikke véd, hvad det skal gøre. Sangen synges af et Kor af Kunstnere (Foreningen af 18. Novbr.); jeg tror, at man for det meste finder Udførelsen god; men Melodierne maatte vel vælges blandt dem, som hurtig kunne indøves.

Det Kgl. Akademi for de skønne Kunster, 10. Marts 1881.

Efter Direktørens Ordre

Jul. Lange.

b) Letterstedtsk: Skriver du saa ikke snart en Afhandling til os? Prosaen er en forfriskende Afvexling fra Versene! Æsthetiken skal ikke rent foragtes for Poesien! Tal et kraftigt Ord til Svenskere og Nordmænd! Hvilken herlig Ro i Præstens Studerekammer! Frederik Bajer er altid villig, men — —. Overse for Himlens Skyld ikke disse Linier!

Paa Redaktionens Vegne

J. L.

c) Privat: Vi have det godt og haabe at høre det samme fra eder. Venlig Hilsen til Marie og Pigebørnene!

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL VICTOR RYDBERG (i Göteborg)¹.*Hr. Dr. Victor Rydberg!**Kbhvn., 9. Apr. 1881.*

Deres Brev af 3. Marts. som det var mig en virkelig Glæde at modtage, giver mig Anledning til at hilse mere direkte paa Dem, end det blot kan ske ved Tilsendelsen af en Piece. Jeg kan vistnok ikke tilegne mig alt, hvad De siger om mine Smaaskrifter, men vilde gerne beholde Rosen for Sundhed. Det er for det første en god Ting at være sund; men det er bedre endnu, om man kan meddele Sundhed i Tanke og Anskuelse. Selv om det kun er paa et meget begrænsset Omraade, tjener man dog derved, hvad der er godt. Det er derfor meget styrkende at høre det anerkendt af en Dommer som Dem.

Jeg havde dengang netop læst Deres Afhandling om Sibyllinerne og Völuspå (I), og mine nærmeste ville kunne vidne om, hvor stærkt jeg har følt Deres Overlegenhed som Forfatter ved at finde denne Afhandling indbunden sammen med min egen. Deri var der mig dog intet uventet.

Først senere har jeg læst Bangs Afhandling og Bugges nye. Bugge kender jeg noget personlig, og foruden min Hengivenhed for hans Person har jeg altid beundret hans Lærdom og Kombinationsevne. Jeg er vistnok slet ikke kompetent til at dømme i disse Sager. Jeg twiver ikke om, at han i sin Afhandling har givet reelle Bidrag til en videnskabelig Forstaaelse af den nordiske Mythologi. Dog forekommer det mig, at han ikke bruger Tøjlen tilstrækkelig til sin uendelig frodige Kombinationsgave og ikke anvender den efter gennemtænkte Principer. Jeg tror, at den komparative Forskning ikke har Lov til at gribte fat i andre Træk end dem, som paa det Sted, hvor de findes, ikke have nogen tilstrækkelig og naturlig Forklaring (*ratio sufficiens*). Naar der f. Ex. siges om Ran, at hun udspænder et Net i Dybet, saa er det efter Rans hele Betydning meget praktisk og fornuftig gjort af hende; hvorfor skal det forklares af en Misforstaaelse af et Sted i Gud-véd-hvilken latinsk

¹ Lange havde sendt ham et Særtryk af sin Afhandling: »Skulpturfund i Pergamum« (i »Nordisk Tidskrift«).

Text: Aranea casses in alto suspendit¹? I Methoden er den fortræffelige Bugge her ikke kommet ud over det Finn-Magnusenske Standpunkt. Og hvorfor skal Friggs Graad over Balders Død forklares af Marias Graad over Jesu Død? Have Mødre ikke altid grædt over deres døde Sønner?

Undskyld disse Strøbemærkninger, som ganske naturlig faldt mig ind, da jeg netop tilskrev Dem.

Med Højagtelse Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL CAND. MAG. KR. NYROP².

Hr. cand. mag. K. Nyrop!

Kbhvn., 7. Febr. 1883.

I Anledning af en Forespørgsel fra Prof. Sick om, hvilken Personlighed der menes med Navnet la belle ferronièr, er jeg kommet til at tænke over, om der ikke fra Franskmændenes egen Side skulde være en Misforstaelse med Hensyn til Ordets Anvendelse om Leonardo da Vincis bekendte Portræt i Louvre.

I Louvre-Kataloget af 1878 hedder det i Beskrivelsen af Billedet: Elle porte des cheveux lisses et sur le front un bijou retenu par un cordonnet qui lui a fait donner le nom de la Belle Ferronièr.

Jeg ser nu vel, at Ordet ferronièr foruden den egentlige Betydning: Isenkrammerkone ogsaa paa Fransk bruges i Betydning af en egen Slags Pandesmykke. Men det forekommer mig besynderligt, om man oprindelig skulde have benævnet Leonards Portræt: det smukke Pandesmykke, da det, som alle ville indrømme, forestiller en smuk Dame, og det vilde være smagløst, ja ligefrem uartigt mod Damen, om man skulde have benævnet hendes Portræt efter hendes Smykke og henført Ordet smuk til dette og ikke til hende. Jeg nægter ikke, at Billedbenævnelser hyppig bero paa, at man sætter pars pro toto; men i dette Tilfælde synes det mig lidet sandsynligt og næsten nødvendigt at maatte

¹ »Edderkoppen udspænder sit Net i Højden« om den til Edderkop forvandlede Aranea, af Virgils Skrift »Om Landbruget«. ² nu Prof. ved Universitetet.

involvere en — ganske umotiveret — nedsættende Kritik eller Ironi over den fremstillede Dame selv.

Skulde Sagen ikke forholde sig saaledes, at Ordet ferronière's Betydning af Pandesmykke har sin Oprindelse af selve Leonardos Portræt? Saa vilde altsaa Benævnelsen la belle ferronière om dette oprindelig betyde »Den smukke Isenkrammerkone«, og saa vilde »une ferronière« i Juvelér-Betydning betyde et Smykke, udført efter det Forbillede, som Portrættet angiver? Det er jo kun en Gætning, men den tilvejebringer dog nogen rimelig Forbindelse mellem de to ellers ganske forskellige Betydninger af »ferronière«.

Jeg overser herved ikke, at Portrættet, der uden al Tivil henhører til Leonardos Ophold i Milano før 1499, efter al Sandsynlighed slet ikke forestiller nogen Isenkrammerkone. Men det kommer jo herved ikke an paa, hvad hun i Virkeligheden har været, men, hvad hun i Frankrig — maaske først en god Tid senere — er blevet anset for. Og der synes jo i Frankrig at have dannet sig en Tradition om, at hun har været en af Frants I's Elskerinder, hvilket hun ikke kan have været.

Det skulde interessere mig ved Lejlighed at høre Deres Mening om denne lille Sag og især om det Spørgsmål: om »ferronière« i Betydningen Pandesmykke kan paavises i en ældre Tid end henimod 1520; thi deraf afhænger jo mit Forklaringsforsøg.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Nyrop!

Kbhvn., 8. Febr. 1883.

Jeg ser idag, at jeg kunde have sparet mig hele min Visdom med Hensyn til Ordet »ferronière«, eftersom Littré i sit store Lexikon har netop den samme Opfattelse, jeg antydede, — og han maa vel gælde for den største Autoritet.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL A. F. KRIEGER¹.*Kære Hr. Gehejmeraad!**[Kbhvn., Slutn. af 1884.]
Tirsdag Aften.*

Det er desværre heller ikke idag, med den Tid, jeg har havt til Raadighed, lykkedes mig at finde Scavenius's Kilde. Den er maaske endnu vanskeligere at finde end Nilens Kilde, da denne dog sikkert existerer, hvilket kan være tvivlsomt angaaende Scavenius's.

Jeg har gennemgaaet den senere halve Snes Bind af »Zeitschr. f. bild. Kunst«, men ikke fundet nogen saaledes konstrueret Konkurrence. Af Konkurrencer, der tydelig ikke ere saaledes konstruerede (navnlig m. H. t. de konkurrerende Kunstneres Deltagelse i Juryen), skal jeg nævne følgende 11:

1. Den tyske Rigsdagsbygning i Berlin, ... osv. [Bygninger og Monumenter i forskellige europæiske Byer].

Deres

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. O. MONTELIUS (i Stockholm).

*Kære Ven!**Kbhvn., 9. Okt. 1885.*

... Vor Videnskabs Lys og Blomst, Prof. math. H. Zeuthen, har skrevet et Værk om »Keglesnitslæren i Oldtiden« (Videnskabernes Selskabs Skrifter). Jeg har opfordret Dr. J. L. Heiberg (Udgiver af de græske Mathematikeres Skrifter) til at anmeldte Værket i Letterstedts Tidsskrift; han maa antages at være den eneste i Danmark, som er trængt længere ind i Værket end til Titelbladet. Han har lovet det, og jeg har forestillet ham, at Tidsskriftets Læsere ikke kunne antages at have Smag for Keglesnit i raa Tilstand, især naar de have henligget siden Oldtiden og derfor maa antages at være blevne noget tørre, og at han derfor maa servere dem paa en eller anden fordøjelig Maade, heller ikke være for lang. Jeg haaber, at du billerige dette.

Din hengivne

Jul. Lange.

¹ i Anledning af Arkitektkonkurrencen om Kunstmuseumsbygningen.

TIL FORFATTEREN OTTO BENZON.

Kbhvn., 26. Okt. 1886.

Højstærede Hr. Otto Benzon!

Jo det ved Gud, at jeg synes, at Th. Niss's Vinterbilleder, hvorom Deres Brev handler, er et smukt Billede: den danske Vinter fra den elskværdigste Side, frisk og munter at spasere i, og gengivet, som Niss gerne gør det, paa en egen storladen Maade. Det er nu min Mening.

Deres ærbødigst forb.

*Jul. Lange.*TIL MALEREN VIGGO JOHANSEN¹.*Kære Johansen!*

Kbhvn., 12. Jan. 1887.

Enhver maa jo indrømme, at Ideen er glimrende, og at det vil skænke dit Maleri en uforlignelig Charme, naar man ser Karl Madsen og mig kritisk opsluge hinanden som de to bekendte Hajfisk, af hvilke kun Halerne blev tilbage. Men du er dog vel aldrig nogen Forræder? Er det maaske din Mening at fremstille os under en »komisk Synsvinkel« — som sal. Rasmus Nielsen vilde have sagt — og at lade din Pensel tage en satirisk Flugt? — — Nej, det vilde én Pensel ikke vove imod to Penne.

Jeg kommer over til dig for at tale om Planen; men jeg udbeder mig i hvert Fald forud, at der ikke bliver Tale om langvarig Stillesidden for mig, eftersom mit Helbred vilde lide derunder. En rask, genial Opfattelse — nogle Penselstrøg — Lynglimt — —

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Johansen!

Lørdag Morgen.

Det lykkedes mig altsaa ikke at komme til dig i Aftes. Jeg havde saa mange aktive Forretninger² igaar,

¹ der vilde male et Afteninteriør med Portrætfigurer (se «Breve fra Jul. Lange» S. 230).

² lige før Langes Grækenlandsrejse.

at det var mig ganske umuligt at faa Tid tilovers for en saa passiv som at staa Model. Nu maa du endelig ikke opfatte denne Forsømmelse som Utaknemlighed; jeg regner mig det sandelig baade til Ære og Fornøjelse, at du vil have mig med paa et Billede. Og du maa paa ingen Maade udslette det, du har begyndt, men tværtimod gøre det færdigt paa Inspiration og Erindring, som altid forskønner (ligesom kold Kaffe).

Venligste Hilsener fra Falderebet til dig og din Hustru saavel som til Madsens.

Din hengivne

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Drenge!

Venedig, 12. Febr. 1887.

Jeg rejste fra München Onsdag Morgen over Innsbruck og Brenner-Pas til Verona. Begyndelsen af Rejsen mellem Bjergene i Tyrol var smuk og vilde have moret jer meget; siden blev det daarligere Vejr og desuden jo tidlig mørkt. Jeg besluttede at blive Torsdag Formiddag over i Verona. Da jeg stod op om Morgen, var det stærkt Snefog; alt var bedækket med et tykt Lag, og Marmorstatuerne paa Torvene stod som med Huer af Isbjørneskind. Alligevel fik jeg mig set godt om i Kirkerne og paa Galleriet og saa' mange skønne og mærkelige Ting. Om Aftenen sneede det igen stærkt, og da jeg Kl. henad 9 kom til Venedig, var der faldet saa meget Sne som ikke her i mange Aar. Det passer kun daarlig til Venedig. Igaar (Fredag) var det dejligt Vejr, temmelig koldt, dog ikke som en Vinterdag i Norden, desuden klart og fint Solskin, men der laa Sne allevegne. Jeg brugte dog Dagen riktig godt. Men det var vanskeligt at faa den fornødne Motion og varme Fødder; derfor besluttede jeg at bestige St. Marcuskirkens Klokketaarn (over 300 Fod). Da jeg kom til Vagten i Porten og vilde betale de regelmæssige 15 Centimer for at komme ind, viste de mig en Plakat fra Øvrigheden, som bestemte, at én alene ikke maatte gaa op i Taarnet, man skulde mindst være 2, fordi en Mand for et Aarstid siden var sprunget ned deroppefra og havde taget Livet af sig. Da jeg saa gik ud paa Pladsen igen, meldte der sig strax

en lang Dreng og spurgte, om han ikke skulde følge med mig; han holder Vagt dér for at tilbyde sin Led-sagelse. Saa tog jeg ham med op og opnaaede at faa Motion og varme Fødder og tilmed en dejlig Udsigt over Byen og det omgivende Hav. Ja Venedig er rigtignok noget af det forunderligste og beundringsværdigste, man kan se, og I vilde more jer ganske umaadelig ved at færdes her omkring over Broer, under Broer, paa Gader og Kanaler.

Vær endelig flittige og energiske, kære Drenge, og skriv mig til, hvorledes det gaar i Skolen!

Fader.

TIL SAMME.

Kære Kaj!

Athen, 12. Marts 1887.

Tak for dit Brev af 27. Febr., som jeg hentede her paa Posthuset igaar! Jeg blev meget glad over det, som jeg altid bliver over eders Breve; men det var saa kort. Kunne I ikke faa Pennen lidt bedre paa Glid? I maa huske paa, at det netop er de smaa Ting, man allermest trænger til at høre, naar man er i lang Frastand.

Hertil kom jeg i Onsdags Morgens. Dr. Jørgensen og jeg rejste fra Brindisi til Korfu Natten mellem Søndag og Mandag og vare i Korfu Mandag omrent Kl. 11. Der var meget morsomt og aldeles forskelligt fra det vestlige Europa: mange orientalske Dragter og Manerer, desuden en dejlig Natur. Vi skulde egentlig have sejlet med et Damp-skib ind igennem den korinthiske Bugt, men der var intet; saa gik vi med en meget stor østerrigsk Damper syd om Morea. Det varede fra Kl. 7 Mandag Aften til Kl. 6 Onsdag Morgen, da var vi i Piræus. Om Tirsdagen saa' vi fra Søen til højre Zante og til venstre Vestkysten af Peloponnes. Vi sejlede en lignende Vej som Telemachos, da han drog fra Ithaka til Kong Nestor i Pylos, men vi standsede ikke i Pylos. Vi kom endnu ved Dagslys om de 3 sydlige Forbjerge, sidst imellem Kythere og Kap Malea. — Da vi gik op paa Dækket næste Morgen, vare vi allerede inde i Bugten ved Athen, saa' Ægina og Salamis og kom efter en halv Time til Piræus. Vi havde gjort flere Bekendtskaber paa Dampsbibet: med en græsk

Købmand, en Franciskanermunk fra Slavonien og en ung tysk Naturforsker, der hed Oertzen. Med ham kørte vi i en Droske fra Piræus til Athen, omrent en Times Kørsel, og tog ind i Hotel d'Athènes, hvor vi bo meget godt.

Jeg havde sikkert ventet, at der havde været Brev til mig, men jeg måtte have Taalmodighed til næste Dags Aften: det går langsomt her. Vi gik naturligvis strax op at se Akropolis, hvilket var overmaade dejligt, baade hvad Kunst og Natur angaaer. Men det bliver vanskeligt at skaffe eder en Sten fra Parthenon, hvis det ikke skal være et helt vældigt Bygningsstykke; thi alle Stykkerne, de dejligste Kapitæler osv., fra Midtpartiet af Templet ligge imellem hverandre til begge Sider efter Krudtexplisionen 1687. Hvordan her ellers ser ud, kunne I erfare af »Le Roi des Montagnes«, det ligner meget godt.

Farvel, kære Drenge; hils Moder, Bibbe og Jens og skriv ret flittig og meget!

Fader.

TIL SAMME.

Kære Drenge!

Athen, 21. Marts 1887.
Mandag Morgen.

Det er nu forfærdelig længe siden, jeg har hørt fra eder, jeg længes naturligvis meget efter at høre hjemmefra. Igaar, Søndag, var hele Expeditionen en Tur ud til Pentelikon, det Bjerg, der ligger nord for Athen, med de store Marmorbrud, hvorfra Marmoret til alle Oldtidens Templer her og mange Nutidsbygninger er kommet. Det er omrent 3500 Fod højt. Det var en prættig Tur. Vi kørte ud i to Vogne, en Tur omrent som til Skodsborg (af Længde). Saa holdt vi Rast ved et Kloster — som laa dejlig i Bjergene med store, høje Træer (Sølvpopler) i Nærheden og Olivenskove udenom — og spiste Frokost i det frie, liggende paa Jorden eller siddende paa en Træstub. Derpaa gav vi os til at bestige Bjerget, hvilket var traettende og besværligt, da Stien laa helt fuld af Marmorskærver. Men op gik det. Jeg var kommet lidt forud for de andre, og ved en Deling af Stien gik jeg uden videre til højre; de andre, som ikke lagde Mærke dertil, gik en anden Vej. Jeg kom op paa en Top, forresten ikke den allerhøjest, hvor der var overordentlig dejligt.

Der var netop Stenbrudene fra Oldtiden, nu for en Del beklædte med store Puder af Slyngplanter og med en uforlignelig Udsigt over Sletten forneden og Bugten, Hymettos til venstre, Parnas til højre, Ægina og Salamis i det fjerne. Jeg gav mig god Tid til at se paa alt dette, inden jeg gik ned fra min Top, og da jeg en Timestid efter kom ned, hvor Stierne delte sig, fandt jeg naturligvis ingen der. Saa vilde jeg gaa til Vognene, hvor vi skulde samles. Den første Del af Tilbagevejen var meget utvivlsom; men længere fremme mærkede jeg, at jeg var gaaet fejl. Det var godt for mig, at jeg for det meste kunde se Lykabettosbjerget, som ligger lige udenfor Athen og er meget kendeligt paa sin Spids: Det var det eneste, jeg havde at gaa efter, og saaledes kom jeg næsten Halvvejen tilbage til Athen, før min Vej krydsedes med den, som vi vare kørte ud ad. Nu gik jeg den lange Vej tilbage til Klosteret og var dødtræt. Vognene holdt der ganske rigtig, men det øvrige Selskab var borte. Jeg fik Kaffe og Likør i Klosteret at styrke mig paa og krydsede saa omkring i Nærheden for at finde de andre. Jeg forsøgte at tale Fransk med en Præst, jeg mødte, som spaserede med en Bonde (i glimrende Nationaldragt), men ingen af dem kunde det; siden fandt jeg ved Klosteret en Betjent, som kunde tale lidt Fransk, ellers havde jeg aldeles ikke kunnet meddele mig til nogen. Det begyndte at blive nær ved Solnedgang og jeg tænkte allerede paa at skaffe Fakler for at lede efter de andre, da Fortroppen endelig viste sig i Skikkelse af den unge Arkitekt Kampmann. De vare endnu mere trætte end jeg. Saa fik de andre Kaffe og Likør, og vi kørte tilbage. Om Formiddagen fandt vi paa Vejen en Skildpadde, der var større, end jeg havde tænkt det muligt, en halv Alen lang. Idag skal vi paa fine Visitter, op til Premierministeren Trikupis og til Kultusministeren Moretas; den sidste har jeg før truffet hernede og vexlet Visitkort med. Saa skal de andre op til Kongen; dér kan jeg ikke være med, fordi jeg ikke har faaet mine sorte Klæder og mit Kors med; men jeg bryder mig ikke videre derom.

Farvel, kære Drenge — vær flittige og flinke!

Eders

Fader.

TIL SAMME.

*Kære Kaj!**[Athen] Mandag Aften.
28. Marts 1887.*

Uagtet jeg skrev til dig og Frederik igaar Morges, skriver jeg igen i Aften, udtrykkelig for at takke dig for dit sidste Brev af 20. Marts, som er det fyldigste og bedste, jeg endnu har faaet fra jer. Jeg hentede det i Eftermiddags paa Posthuset, og det gjorde mig megen Glæde.

Jeg har faaet endnu et Par Marmorstykker fra Akropolis, men ikke saa gode som det første. Imorgen, naar vi begynde paa vor Tur til Peloponnes, skal jeg nok samle videre ind til jer. Jeg har ogsaa købt et Par antike Sølvmonter hernede, en af den allerførste Mønttype i Verden (Skildpadden fra Ægina), en smuk fra Alexander den store, en meget gammel Athenienser og en køn Sikyonier, som jeg vil forære jer, hvis I ere gode.

I denne Eftermiddag var jeg oppe paa Akropolis. Der sværmer idelig Rovfugle omkring deroppe: engang imellem en Ørn højt i Luften, ellers mest Høge, som der bor mange af i Muren udenpaa Klippen; forresten mange sorte Ravne. Desuden sætte Drengene i Athen en Mængde Drager op.

Igaar var jeg sammen med Dr. Sophus Müller paa et langt Besøg hos den berømte Udgraver Dr. Heinrich Schliemann, som er uhyre snurrig.

Din

Fader.

TIL A. F. KRIEGER.

*Kære Hr. Gehejmeraad!**Rbhvn., 4. Okt. 1887¹.*

Vil De unde mig den Fornøjelse i Anledning af den 4. Oktober at modtage de vedlagte 4 Blade Fotografier, som alle forestille den berømte Hermes-Statue af Praxiteles i Olympia? Jeg er overbevist om, at Deres Syn, om det end ikke er saa godt, som det kunde være, vil være tilstrækkeligt til at skaffe Dem Fornøjelse af dem. Det fine ved Fotograferne bestaar ikke alene deri, at de

¹ da Krieger fyldte 70 Aar.

ikke ere i Handelen, men ogsaa deri, at de ubetinget ere de bedst lykkede Afbildninger af det udmaerkede Kunstmærke, som overhovedet forefindes. De blevne tagne under vor lille »Expedition« til Grækenland i afvigte Foraar efter Originalvaerket i Olympia, hvor det dengang stod opstillet paa en provisorisk Plads og med Tov om Livet, men i et langt bedre Lys, end det vil faa paa den Plads, som er bestemt for det. Fotografen var vor Rejsefælle Arkitekt H. Kampmann, som ved disse Fotografier har fortjent Udødeligheden, selv om han ikke kommer til at gennopføre Kristiansborg.

Med Højagtelse

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL MALEREN VIGGO JOHANSEN.

Kære Johansen!

Kbhvn., 7. Marts 1888.

Tak for Underretningen¹! Nu bliver Spørgsmaalet blot, hvor mange af dine Dollars der tilfalder mig. Det maa dog vel betragtes som givet, at Harrison har købt Billedet for at kunne hænge mit Portræt op paa sin Væg — hvorfor ellers, maa jeg spørge? Har man Lov til saadan at sælge sine Venner i Partier paa $\frac{1}{2}$ Dusin (å 4500 fcs.) til den anden Side af Atlanterhavet? Er en saadan Handel med »Sjæle« i Overensstemmelse med Nutidens Moral? Var det ikke Danmark, som først blandt alle Stater afskaffede Slavehandelen? Saaledes lærte jeg i min Barndom i Fædrelandshistorien — og nu skal jeg selv opleve at blive solgt!! — »Jeg er og bli'er Indignationens Mand!« (Drachmann). Gennemtrængt af slige Følelser forbliver jeg med min bedste Lykønskning

din hengivne

Jul. Lange.

¹ at Billedet, der omtales S. 51—52, var solgt til Mr. Harrison i Philadelphia.

TIL C. PLOUG.

Kære Hr. Dr. C. Ploug!

Kbhvn., 7. Marts 1888.

Tør jeg spørge Dem, om De skulde være i Stand til med Sikkerhed at opgive for mig, paa hvilken Dag i Aaret 1850 — jeg formoder, i Maj Maaned — det var, at Konkurrencen mellem Bissens Skizze af Landsoldaten og Jerichaus Skizze af Thor til Fredericia-Monumentet blev afgjort. Jeg har søgt Oplysning derom i flere af Aargangens Blade, ogsaa i »Fædrelandet«, og hos enkelte Personer, der ellers maa antages for velunderrettede, men forgæves. Jeg vilde ogsaa være Dem taknemlig for lidt nøjere Meddelelser om denne Konkurrence; hvorledes Juryen var sammensat, hvad der foregik i Forsamlingen osv., hvis De maatte huske det. Jeg forudsætter, at De selv har deltaget.

Den eneste Mand, jeg erindrer at have hørt tale om denne Begivenhed, er min Morbroder F. Paludan-Müller, som deltog i Juryen. Men hvad jeg husker fra ham, er kun lidt. Og Sagen har saa megen Betydning for vor Kunsts Historie, at dens Spor ikke bør udslettes.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Hr. Dr. C. Ploug!

Kbhvn., 15. Marts 1888.

Idet jeg takker Dem meget for Deres Brev og Oplysning, beder jeg Dem om Undskyldning for at have voldt Dem en Ulejlighed, der jo kunde være undgaaet, hvis jeg havde havt Øjnene bedre med mig. Jeg har ikke havt Lykken med mig; thi jeg forsikrer Dem, at jeg har anvendt mange Timer paa at lede efter den Datum.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

*Kære Sønner!**Berlin, 20. Juni 1889.*

Tak for eders Breve, eller Sedler, hvad man skal kalde dem. Jeg vilde ønske, at I havde udtalt jer lidt fyldigere; men lidt er ogsaa godt. Til eders Examen kan jeg ikke andet end ønske god Lykke og raade jer til megen Paapasselighed; ellers maa I jo selv klare de Ærter. For mig gaa Dagene ret jævnt, Eftermiddagene i det hele ret kedelig. Igaar var jeg i en Olympia-Verein i et Selskabslokale ude i en Slags Tivoli; meget hyggeligt og venligt, men meget stille, det bestod i, at man sad og drak Øl — hvilket jo ikke er ganske »olympisk«, og snakkede lerd med andre Doctores et Professores — hvilket man heller ikke gjorde i Olympia i gamle Dage. Der sad en lerd Mand, med et virkelig vidt bekendt Navn, i Løjtnants-Uniform; han var hidkaldt fra Grækenland, hvor jeg gjorde hans Bekendtskab for 2 Aar siden, for at gøre Militærtjeneste. Det gaar nok strix til i den tyske Armé! Forleden Aften gik jeg hen og saa Goethes Faust, som jeg aldrig har set før paa et Theater; der morede jeg mig godt, skønt ikke altting svarede ganske til Forventningerne. Iaften er jeg bedt ud til Professor Conze; nu skal jeg se, hvordan jeg keder mig der. Forleden Dag saa jeg ogsaa das grosse Berliner Aquarium og alle mulige Krybdyr og Fiske, Polyper o. desl., item Aber og Fugle; det var ganske morsomt; men I vilde have forstaet jer bedre paa det, end jeg gjorde. Men om Formiddagene har jeg det flot og rigelig med det, hvorfaf man kan lære noget.

Farvel, mine kære Drenge, hils Moder og Søskende!

Eders

Fader.

TIL CHR. RICHARDT (paa Vemmetofte).

*Kære Chr. Richardt!**Kbhvn., 17. Okt. 1890.*

Skulde det ikke være muligt, at du vilde sende os din Underskrift paa Adressen angaaende Georg Brandes (eller Tilføjelsen¹ til samme)? Det forekommer mig, at Adressen

¹ en Tilslutning til Adressen med en noget ændret Motivering.

er affattet med saa udtrykkelige og iøjnefaldende Forbehold for Modstandere af Manden, at jeg næsten ikke kan tænke mig, at du i Realiteten skulde have noget væsentligt at indvende imod, hvad vi have skrevet. Og paa den anden Side tror jeg — efter Ytringer af dig selv —, at du ser tilbage paa dit Bekendtskab med ham med Følelsen af nogen Velvillie, og at du anerkender ham for en betydelig Mand. Og mere behøves der jo egentlig ikke for at være med til at erklære, at man ikke vil se denne Mand underkuet af Mangel paa Evne til at føre en til hans Evner og Betydning svarende Tilværelse.

Du maa forresten ikke opfatte dette Brev som et Nødrraab fra Folk, der ere i Havsnød med et mislykket Foretagende. I det Øjeblik, da jeg skriver dette, have vi mindst 43 Underskrifter paa Adressen eller Tilføjelsen og faa sikkert flere. Det er meget anstændigt Selskab, vi byde dig. Foruden de Navne, som staa at læse i vor Opfordring, skal jeg fremhæve: paa Hovedadressen: Niels Bache, Falbe-Hansen, Peter Hansen, Hostrup, Høffding, Birket Smith; paa Tilføjelsen: Dr. J. L. Heiberg, A. D. Jørgensen, Kammerherre Bille, Dr. Sophus Müller, Prof. Wimmer. Du ser altsaa, at vi have Repræsentanter for det litterære og videnskabelige Højre; men jeg behøver ikke nøjere at forklare, at vi alle ville sætte særlig Pris paa at faa din Underskrift med; og den vilde ganske sikkert ligeoverfor Rigsdag og Regering og den offentlige Mening i det hele have stor Betydning.

Der kunde vistnok i det hele ved denne Lejlighed udrettes noget af reel Betydning til at læge vor Litteraturs Saar og Flænger.

Dermed være Sagen dig endnu engang anbefalet. Venligste Hilsener til Marie og dig

fra din

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kære Chr. Richardt!

Kbhvn., 22. Okt. 1890.

Tak for din Meddelelse og først og fremmest naturligvis for din Underskrift! At den, da jeg skrev til dig, allerede var indsendt, erfarede jeg i Søndags Morges, da

den paa et Møde af Indbyderne blev fremlagt af Bissen og vakte stor Jubel.

Igaar overbragte vi Adressen til Kultusministeren, som i Begyndelsen, da han troede, at vi vilde have ham til at tage Initiativet ligeoverfor Rigsdagen, rejste mange Betænkeligheder, menaabentbart blev blidere stemt for Sagen, da vi forklarede ham, at vi fra Regeringen ikke ønskede andet end en velvillig Neutralitet. Men jeg tror dog ikke, at han var glad ved Sagen; han saa' vistnok paa den som paa et uhyggeligt Tegn, der engang havde varslet Fishers¹ Undergang. Nu indtraf Varslerne for ham, og Birnams Skov begyndte at gaa' op mod Dunsinan. Jeg haaber imidlertid ikke, at Scavenius skal falde over den Sag, da han har mange gode Egenskaber som Minister.

Da det maaske kan more dig at se Underskrifterne, sender jeg dig det Expl. af Adressen, som ligger foran mig. Egentlig skulde min Broder Carls Navn med paa Hovedadressen, men han har indsendt det for sent.

Venligste Hilsener fra

din

Jul. Lange.

E. S. Med Hensyn til dine Indvendinger mod Adressens Motiver vil jeg blot bemærke, at det var min oprindelige Tanke at faa et Møde sammenkaldt for lige fra Begyndelsen at tilvejebringe en bredere Basis af Stemning for Adressens Indhold. Andre fraraadede det imidlertid, fordi der paa den Maade aldrig vilde blive Ende paa Betænkeligheder og Ændringer. Tilføjelsen har jeg naturligvis aldrig syntes om; men rent praktisk tror jeg, at den har gjort os god Tjeneste. Der er jo mange, som foretrække en saadan »Coupé für Nicht-Raucher«.

Hvis du har Redaktører eller Bladnegere i Nærheden, anmodes du om endnu nogle Dage at være forsiktig med Adressen.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Sønner!

Hønefos, 22. Nov 1891.

Nu har jeg efterlevet eders høje Ordre og begivet mig op til — i alt Fald i Nærheden af Tyrifjorden, nemlig

¹ den forrige Kultusministers.

til Hønefos. Jeg havde i Selskaberne i Kristiania gjort Bekendtskab med Norges Jernbanedirektør, en gammel Herre ved Navn Piehl, og spurgte ham engang, hvorledes jeg mest praktisk kunde gøre en Tur ud i Norges Natur, og han anbefalede ubetinget Hønefos. Jeg fortryder heller ikke dette Valg — undtagen forsaavidt man maa tilbringe en noget vel lang Tid paa Jernbanen. Igaar var det et yndigt Vejr med Solskin, idag er det Graavejr, men forresten yndigt alligevel: aldeles stille, ikke en Vind, som rører sig, og Sne paa alting, endog den mindste Kvist paa mindste Træ eller Busk. Fossen er ogsaa smuk og munter og malerisk, men slet ikke storartet. Jeg tror, at mine Kristianiavennner ere lidt stødte over, at jeg for et Par Dage foretrækker Ensomhed for deres Selskab, men mig forekommer det ret naturligt, efter at jeg i 14 Dage har ført et Selskabsliv som i en Bikube. Kristiania er i visse Henseender altfor meget som den gode By Eatenville, hvorom der fortælles i Pickwick-Klubben. Her er det livligste politiske Liv med de brune og de blaa, og naar et fremmed Dyr som jeg kommer dertil, risikerer han at blive baade brun og blaa. Den anden Dag efter min Ankomst, da jeg havde været oppe paa Udstillingen, som holdes paa denne Aarstid, fik jeg Besøg af en »Neger« fra »Verdens Gang« (yderste Venstre): om jeg ikke vilde skrive en Artikel om Udstillingen til Bladet eller i Mangel deraf vilde lade mig interviewe for at betro mine Meninger til Negeren, som saa vilde sætte dem i Bladet. Jeg takkede for Artigheden, men indlod mig ikke paa nogen af Delene. Senere har jeg faaet Opfordring fra »Morgenbladet« (yderste Højre) om en lignende Artikel, for hvilken jeg selv kunde bestemme Prisen (1000 Kr.?), men har ogsaa sagt Nej til Højre. Jeg befinder mig saaledes omtrent som Sam Weller imellem de 2 Redaktioner.

Jeg haaber, at I have det godt. I kunde maaske overkomme den Ulejlighed at skrive et lille Brev til mig; jeg bliver her jo c. 14 Dage endnu. Naar jeg er færdig her, holder jeg maaske et Foredrag i Frederikshald, hvortil jeg er indbudt, men jeg har dog ikke givet noget bestemt Løfte derom.

Eders

Fader.

TIL CHR. RICHARDT (paa Vemmetofte).

Kære Chr. Richardt!

Kbhvn., Lørdag 26. Dec. 1891.

En glædelig Jul tilforn for dig og alle dine! — Du har gjort mig en stor Glæde ved at sende mig dine »Blandede Digte«, baade fordi de ere mig en Erindring om gammelt Venskab, og fordi de ere saa friske og fine og ejendommelige og mesterlige. Jeg er bleven saa gammel, at jeg ikke sætter mindst Pris paa den sidstnævnte af disse Egenskaber. Naar jeg læser de yngres Vers, løber jeg næsten altid vild i dem og bliver stikkende som i en Mose. Men dine Vers føre mig — let, men sikkert — ved Haanden som ad en yndig Skovsti. Man mærker, at den, som fører, selv kender Vej, uden at Vejen dog er saa simpel som Køge Landevej eller Frederiksberg Allé.

Jeg har været i Norge og Sverig og stiftet eller fornyet Bekendtskab med mange gode og udmærkede Mennesker. Blandt andre traf jeg og var Gæst hos en brav Mand ved Navn V. B. Nicolaysen (i Kristiania kaldet for Kortheds Skyld »V. B.«); jeg kendte ham aldeles ikke før, men jeg fandt ham dog ganske hjemmevant paa Iselinge og Bakkegaarden og blandt jer allesammen. Item Skolebestyrer Gertsen (Gjertsen?), som nok er din specielle Ven. Han er nok noget lignende, som Martin Hammerich var hos os. De venligste Hilsener til Marie og de bedste Ønsker for jer alle fra din gamle, hengivne

Jul. Lange.

TIL FRU KRISTOFFER NYROP.

Kære Frue!

Kbhvn., 1. Nov. 1892.

De synes at mene om mig, at det er, hvad man kalder »falsk Beskedenhed« af mig, at jeg siger, jeg ingen Forstand har paa Grieg eller overhovedet paa Musik. Vidste De, hvor idiotisk jeg er i denne Henseende, vilde De ikke spørge efter min Mening; og hvis jeg ytrede nogen, vilde De kun have et medlidende Smil tilovers for den. Men et Menneske, der selv er musikalsk, har maaske virkelig ondt ved at vide, hvilket defekt Exemplar et meget umusikalsk Menneske er; — for ikke at gøre mig

værre, end jeg er, vil jeg dog sige, at jeg har stor Glæde af den lille Del Musik, som jeg forstaaer; men desværre hører jeg paa mange og vistnok udmaerkede Ting med ligesaa megen Intelligens som en Eskimo.

Derfor maa De ikke forlange af mig, at jeg skal kunne dømme i Steenstrups og Deres Disput; men jeg indrømmer, at Deres Skildring af Grieg (i Deres Brev) ser ud til at ligne, fordi der er indre Sammenhæng i den.

Min bedste Tak til Dem og Deres Mand for den udmaerkede Lørdag Aften!

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Kbhvn., 3. Nov. 1892.

Nej, kære Frue, De maa gerne sige: »Gaa utenom, sagde Bøjgen«, om mit Svar til Dem; jeg maa tilstaa, at det træffer meget godt. Men jeg for min Del har altid fundet særlig Behag i miskendte Personer og har derfor ikke noget imod at gaa med Bøjgen under Armen, skønt Henrik Ibsen har været saa grov og uretfærdig mod ham. Han var jo en rigtig fornuftig Mand! Hvad skal Bøjgen eller jeg gøre ligeoverfor en Sag, som vi ikke have Evne til at trænge ind i? Slaa Gnister med vor Næse af Flintestenen? Det er Synd for Næsen. Nej, saa følger jeg Bøjgens Raad: Gaa utenom!

Men om end begge Deres friske Breve røbe en gruelig Mangel paa Kendskab til mine Evners Rækkevidde, saa takker jeg oprigtig for dem. Man skal huske paa, at der i en selskabelig »Konversation« kan være Kærne, som er værd at tænke videre over. Hvis De finder mig for søvnig i denne Sag, saa husk blot paa, at De naturligvis har meget mere Livs-Interesse indestaende i dette Æmne (Grieg), end jeg døve Menneske kan have.

Venligst Hilsen til Dem og Nyrop.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL DR. PHIL. OTTO JESPERSEN¹.*Højstærede Hr. Doktor!**Kbhvn., 16. Nov. 1892.*

Maa jeg, skønt Lægmand i Deres Videnskab, have Lov til at takke Dem for Læsningen — en gentagen Læsning — af Deres aandfulde Artikel om Sprogets Oprindelse, der findes i »Tilskueren«.

Og maa jeg som Deltager i Redaktionen af det Letterstedtske Tidsskrift beklage, at De ikke sender et Bidrag af denne Art til os. Vel sandt, at vi ikke have nogen stor Fordel at byde til Gengæld; men noget have vi da, navnlig en større Udbredelse i de andre skandinaviske Lande.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL SAMME.

*Kære Hr. Doktor!**Kbhvn., 1. Dec. 1892.*

Naar De i Deres Brev forelægger mig det Spørgsmaal, »om der er Rimelighed for, at der med det allerførste kunde blive Plads for en Afhandling paa 3—4 Ark«, — saa er det min simple Pligt imod Dem strax at svare, at det er der ingen Rimelighed, vel ikke engang nogen Mughed for.

Jeg beklager meget at maatte svare saaledes, saa meget mere som jeg selv har indbudt Dem til at give Bidrag til Tidsskriftet. De maa dog ikke tro, at jeg er bleven lunken ligeoverfor Dem, eller at nogetsomhelst er forandret i den Stemning, hvori jeg skrev mit forrige Brev til Dem. Men for det første er det Redaktionens Regel ikke at optage Bidrag, som gaa synderlig ud over ét Ark. Denne Regel overholderes vel ikke strængt, og jeg for min Del skulde med Fornøjelse bidrage til, at der gjordes en Undtagelse med Hensyn til Dem og Deres ejendommelige Situation. Men den aldeles uregelmæssige Størrelse vilde nødvendigvis i høj Grad forsinke Offentliggørelsen, og det er De jo ikke tjent med. Desuden vilde vi meget hellere høre Dem tale om Sprogets Oprindelse eller deslige store

¹ nu Professor i engelsk Sprog og Litteratur.

Ting end om Chaucer, quem honoris causa nomino, men som ikke forud er synderlig anbefalet til Læseverdenens Opmærksomhed. En Afhandling om ham af extraordinaert Omfang vilde jeg ikke kunne faa Hovedredaktøren til at modtage, og han vilde fra et redaktionelt Standpunkt have Ret.

Jeg havde dannet mig den Forestilling, at De var selvskreven som Stephens's Eftermand (og at man endda gjorde et ganske fordelagtigt Bytte); men De har vistnok Ret i at drive Deres Sag med fuld Damp. Naar man kun har sine Adkomster i videnskabelig Dygtighed og ikke f. Ex. ved at have hjulpet Regeringen med Valgsjov, saa er man vel ikke sikker. Men vi opgive ikke Haabet.

Med Højagtelse

Deres

Jul. Lange.

TIL SCENEINSTRUKTØR, PROF. W. BLOCH.

Kbhvn., 16. Apr. 1893.

Kære Hr. Professor William Bloch!

For nogen Tid siden opfordrede Hr. Otto Benzon mig til at være med til at underskrive den Adresse fra dramatiske Forfattere, som nu er tilstillet Dem og offentliggjort. At jeg erklærede mig uvillig dertil, behøver jeg næppe at forklare Dem; De maa jo selv have følt det som en af Skyggesiderne ved Deres Embede, at De har skullet være Jordemoder for dødfødte Fostre. Og for mig var der da heller ingen Fornøjelse ved at sætte mit Navn som Dramatiker imellem Henrik Ibsens og Hr. Edgar Høyers — det ene vilde være ligesaa knusende som det andet.

Men ganske privat og beskeden vil jeg tillade mig at slutte mig til den i Adressen udtalte Tak. Saa meget gaar jeg dog i Theatret, at jeg har en meget levende Følelse af, at det i Dem mister en ægte Kunstner, som det vist meget daarlig kan undvære. Og som Forfatter vil jeg med Taknemlighed mindes, hvor energisk og samvittighedsfuldt De tog Dem af et Stykke, hvortil De næppe

har knyttet noget Haab, og haabe, at De vil tilgive mig, at jeg — ligesom Hr. N. N. og Hr. N. N. — har spildt en Del af Deres Tid og Kraft.

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL EN AF TVILLINGSØNNERNE (paa Iselinge).

Kære Kaj!

Berlin, 29. Juli 1893.

Jeg haaber, at disse Linier, som jeg skriver i Halvmørke, maa indträffe i passende Tid til dig som Fødselsdagshilsen.

I Tirsdags Aftes Kl. 9 havde jeg da den Fornøjelse at modtage Frederik¹ paa Stettiner-Bahnhof. Han var i meget godt Humør, og du og Iselinges øvrige Sommerferie-Ungdom havde gjort ham en Glæde ved at hilse paa ham i Masnedsund; han gik med de unge Damers Blomster i Knaphullet. Saa kørte vi ovenpaa en Omnibus den lange Vej til mit Hotel og fik et Blik af Berlins Hovedgader ved Aftenstid; derefter vare vi ude at fouragere. Han boede naturligvis om Natten i mit Hotel, og næste Morgen vare vi oppe, før Lærker fik Sko paa, — altfor tidlig — og gik derefter sammen til Anhalter Bahnhof, hvor han kom rigtig ind i Kurétoget til Wien. Der tog vi da Afsked med hinanden, og senere har jeg ikke set til ham eller hørt fra ham, hvilket jeg heller ikke skulde, saa der er intet at klage over. Han har lovet at sende mig et Brevkort, saasnart han kom til Salonichi; men det kan jeg først have om et Par Dage. Han var ved frisk Mod, men naturligvis lidt genert ved Tanken om Vrøvlet paa de vildtfremmede Landegrænser — den serbiske og tyrkiske —, hvilket man ikke kan fortænke ham i.

Selv er jeg i god Gang med mine Studeringer og arbejder hver Dag mine 6 Timer uden Afbrydelse i Museet; det var jo ogsaa det, jeg kom for. I Begyndelsen var her rædsomt lummert, men nu, siden Regnen er kommet, er her godt. Forleden Dag stod Peter Købke

¹ Langes anden Tvillingsøn, der som Tegner var med paa Dr. Kinchs arkæologiske Expedition til Macedonien.

lige foran mig i Museet; men Glæden var kun kort, da han samme Formiddag skulde rejse hjem.

Farvel, min Dreng, hils Fru Hammerich mange Gange og andre Venner, hvor du er!

Din

Fader.

TIL MALERINDEN, FRØKEN LEIS SCHJELDERUP.

Kære Frøken!

Kbhvn., 3. Juni 1894.

Naar De faar disse Linier, haaber jeg, at Deres Humør er blevet lidt bedre, end da De skrev Deres. Hvorledes kan De, det norske Urfjælds Datter, tage Dem »Nationaltidende« saa nær! Ikke alene efter min egen Dom, men ogsaa efter min Erfaring om andres, have Bladenes Kritik eller Ikke-Kritik yderst lidt at sige med Hensyn til Succes eller Ikke-Succes og er fuldstændig glemt inden 8 Dage. Tilbring nu en god Sommer og lad Dem ikke i fjerneste Maade anfægte deraf! Venlige Hilsener.

Deres hengivne

Jul. Lange.

TIL TVILLINGSØNNERNE.

Kære Sønner!

Lonstrup, 7. Juli 1894.

... Det var et smukt Syn for mig at se Havet, da jeg kom hertil igaar Middags. Stille Vejr, stærk Varme, stærkt blaa Himmel, Havet skinnende som Sølv og Silke, overmaade fint og festligt. Alligevel lidt Taage, eller rettere sagt: nogle smaa Taager, som krøb hen over Havets og Strandens Overflader og frembragte hvidlige Afvexlinger i det stærke blaa. Naar man driver langs saadan en Strand, hvor Naturen ligger aldeles ubrudt, som den har ligget i Tusinder af Aar, svinde 2—3 Timer, uden at man mærker det. Badene ere dejlige, hvad Vandets Friskhed og Salthed angaaer; men naar man er vant til at springe ud i dybt Vand, er det ikke saa morsomt at skulle vade

100 à 200 Alen, inden man kan tage sig en ordentlig Dukkert.

Det allersmukkeste er at gaa paa Strandsandet en Time efter Solnedgang, naar der fjernt, fjernt ude over Havet ligger et Ferige af blege, rosenrøde Skyer — undskyld, jeg bliver nok sentimental, hvilket ikke passer sig for min Alder. Jeg mener blot, at Udsigten over det store Hav har en vis Skønhed, som Udsigten over Sundet ikke har, saa smuk som den forresten er.

Hils Moder og Bibbe meget! Jeg vil vaere taknemlig for lidt Brev fra hvem der vil sende mig det; jeg tænker, at jeg bliver her for det første.

Farvel saa længe!

Fader.

TIL SAMME.

Kære Kaj!

Florents, 4. Dec. 1894.

... I den sidste Tid kan Italien egentlig ikke kaldes behageligt; det er i Løbet af 14 Dage blevet koldere og koldere, og fra i Forgaars af, da jeg opholdt mig i Perugia, er det begyndt at blæse med en isnende Vind, næsten Storm, der endnu varer ved; det er den Slags Vejr, som er mig det allerubehageligste. Jeg lider ogsaa lidt derunder. Men saasnart jeg saa slipper ind til de mange Herligheder, der næppe nogetsteds findes saa tæt som i Florents, glemmer jeg det igen. Jeg tog fra Neapel — ikke til Sicilien, men nordpaa, til Capua, et Par Dage i Rom, derpaa i Orvieto, Assisi og Perugia, en udmarket Rejse — til Trods for Vejret. Assisi især har jeg en speciel gammel Kærlighed til og er meget glad over at have gennset det.

For det meste er jeg naturligvis ganske ensom; men igaar, da jeg gik i Galleriet her, tørnede først F. Beckett op, og en halv Time senere, sammestedts, Professor Gertz og Frue; du véd nok, at jeg holder specielt meget af Gertz. Med de 3 var jeg saa sammen hele Dagen, og det var meget gemyltigt og elskværdigt. Idag skal jeg atter være noget sammen med dem alle tre, og jeg finder, at Selskab smager godt ovenpaa den lange Ensomhed.

Jeg skal se at købe dig en pæn Ting til Jul; men den købes bedre i Berlin (paa Tilbagerejsen) end her.

Naa Farvel for denne Gang; jeg er ked af dette kolde og uhyggelige Skrivekontor, hvori jeg sidder.

Hils ogsaa Frederik!

Fader.

Af en Erklæring til Kultusministeriet om Opstillingen af Kristian d. 4des Broncestatue i Roskilde Domkirke.

(1895?)

... Minoriteten vil ikke anerkende vor Opfattelse af det Motiv, at Kongen er fremstillet med blottet Hoved, holdende Hatten i Haanden. Men hvis Thorvaldsen havde fremstillet Kongen barhovedet, »fordi det, som interesserede ham ved Opgaven, var Kongens ædle Hoved«, hvorfor har han da i det hele taget Hatten med, hvorfor er den ikke helt udeladt? Har Kongen maaske taget Hatten af for at fremvise sit ædle Hoved? Det er kedeligt udtrykkelig at skulle godtgøre noget saa soleklart, at, naar Kristian d. 4de stod med Hatten i Haanden, saa var det, fordi der var noget, han tog sin Hat af for; — og det gjorde han kun for Gud og for Kirken.

Hvad Tanken om at anbringe Statuen i Kunsthindustri-Museet angaar, beklage vi, at en saa aandløs Tanke overhovedet har kunnet fremsættes: at give et Værk, som en stor Kunstner har udført til nationalhistorisk Monument i vort Kongehuses Gravkirke, til et Nummer i et Kunsthindustri-Museum ...

TIL DOCENT, KONTORCHEF H. GRAM¹.

Hr. Docent Herman Gram!

Kbhvn., 23. Okt. 1895.

Jeg har nu talt med Karl Madsen, der væsentlig betragter Deres lille Maleri ligesom jeg, idet han ogsaa finder det sandsynligt, at det er det oprindelige Exemplar

¹ Anledningen var Adressatens Fund af det Portræt af Descartes, som nu er i Ny Carlsberg Glyptotheket.

af Frans Hals's Portræt af René Descartes. Angaaende Restaurationsspørgsmaalet forklarede han mig ogsaa sin Mening. Jeg mener blot, at, hvis det er Deres Hensigt — hvad jeg bestemt mener at burde tilraade — at sende Billedet til en eller anden Specialkender i Udlandet, saa bør det sendes, ganske som det er. Karl Madsen og jeg vare ganske enige om, at den Mand, hvis Mening det vilde have mest Betydning at indhente, vilde være Dr. Abraham Bredius i Haag.

Deres ærbødigste

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Docent Herman Gram!

Kbhvn., 14. Febr. 1896.

Det forekommer mig, at De tager Deres Uheld — hvis man ellers kan kalde det saa — med Hensyn til Brevet til Bode¹ altfor meget au tragique, og jeg forstaar ikke, hvorledes Bode skulde kunne ansæ Dem for »en snedig Bedrager«, naar De vedlægger en Fotografi, som jo upaatvivlelig maa vække hans Interesse. Bodes og min Samtale i hans Kabinet i Museet for 8 Dage siden var kun temmelig kort og stærkt optaget af andre Æmner, saa at der intet paaafaldende kan være i, at jeg ikke berørte denne Sag. Naturligvis er mit Vidnesbyrd til Tjeneste, hvis han opkaster Twivl om Deres Meddelelses Sandhed; men det gør han sikkert ikke.

Jeg takker Dem meget for Meddelelsen af Bredius's ipsissima verba.

Er der intet Haab om, at De vil afhænde Billedet til den kgl. Malerisamling?

Deres ærbødigst hengivne

Jul. Lange.

TIL SAMME.

Hr. Docent H. Gram!

Kbhvn., 29. Febr. 1896.

Tak for Deres Meddelelse! Da De — hvad jeg glæder mig over — »absolut sætter Pris paa«, at Maleriet bliver

¹ nemlig, at Bode kort efter dets Modtagelse ikke havde omtalt denne Sag for Lange.

her i Landet, haaber jeg, at De vil give Afkald paa den højest mulige Pris.

Jeg mener som De, at Bode angler efter Maleriet, hvad der fra hans Synspunkt er naturligt og fortjenstligt. Han kan vel byde raskere og byde højere, end vi her kan; men jeg haaber ikke, at han faar det.

Dér kunde vel være en Mulighed for, at Carl Jacobsen vilde købe Billedet til Glyptotheket; dog forekommer det mig, at det nærmest hørte hjemme i den kgl. Malerisamling.

Deres ærbødigst forbundne

Jul. Lange.

